

ੴ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕੀ ਫਤਹਿ ।

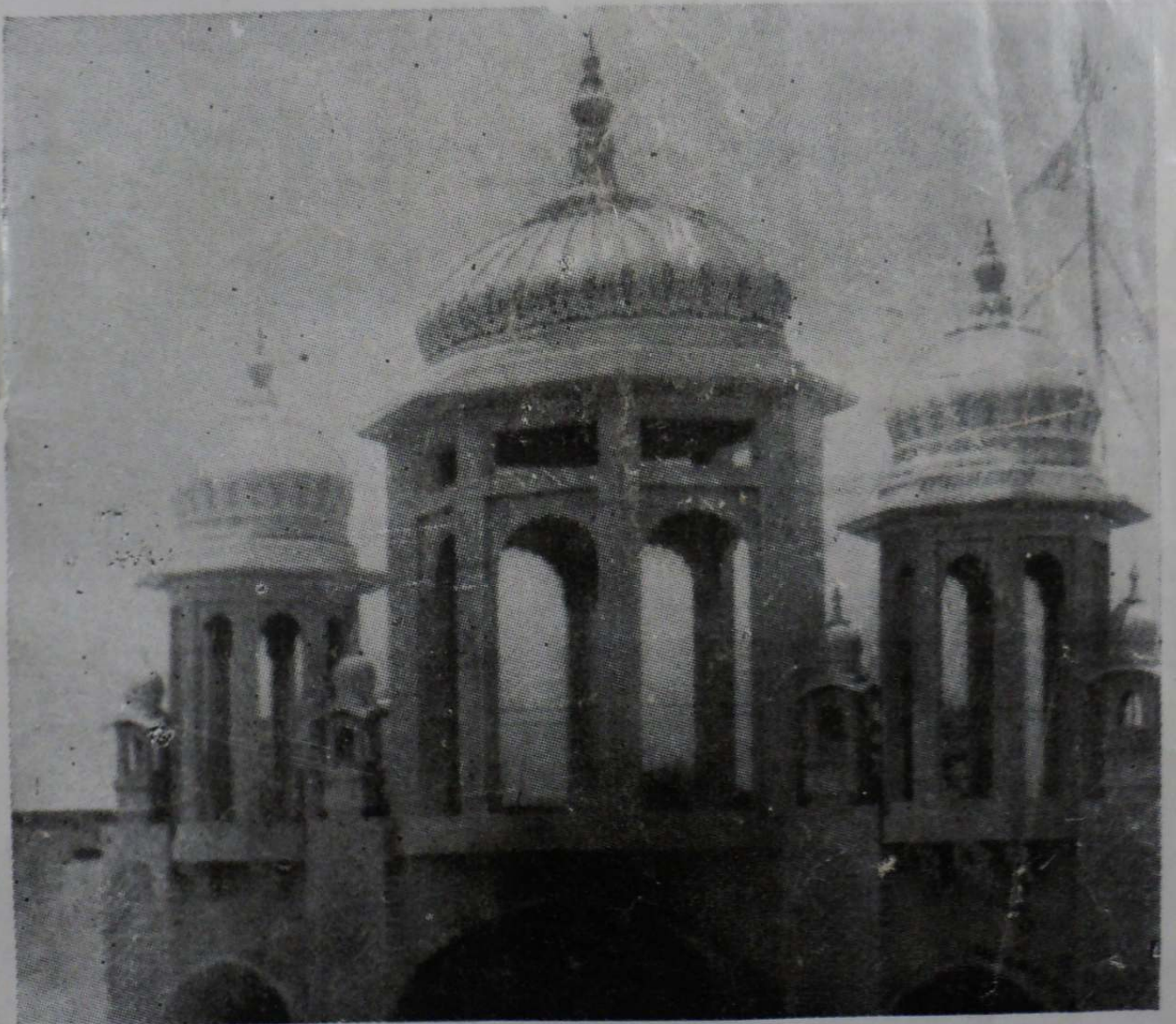

3989

ਵਾਰਾਣਸੀ ਦੀਆਂ

ਕੁਝ ਇਤਿਹਾਸਿਕ ਯਾਦਾਂ

ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਗੁਰੂ ਬਾਗ

ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀ, ਵਾਰਾਣਸੀ ।

ਭੇਟਾ ੨ ਰੁਪਯਾ

ਜਿਥੈ ਜਾਇ ਬਹੈ ਮੇਰਾ ਸਤਿਗੁਰੂ

ਸੇ ਥਾਨੁ ਸੁਹਾਵਾ ਰਾਮਰਾਜੇ ॥

ਗੁਰਸਿਖੀ ਸੇ ਥਾਨੁ ਭਾਲਿਆ

ਲੈ ਧੂਰਿ ਮੁਖਿ ਲਾਵਾ ॥

ਗੁਰ ਸਿਖਾ ਕੀ ਘਾਲ ਥਾਇ ਪਈ

ਜਿਨ ਹਰਿ ਨਾਮੁ ਧਿਆਵਾ ॥

ਜਿਨ ਨਾਨਕੁ ਸਤਿਗੁਰ ਪੂਜਿਆ

ਤਿਨ ਹਰਿ ਪੂਜ ਕਰਾਵਾ ॥

—: ਸੂਚੀ :-

	ਪੰਨਾ
(੧) ਜਾਣ ਪਹਿਚਾਣ	੧
(੨) ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਗੂਰੂ ਬਾਗ	੨
(੩) ਗੁਰਦੁਵਾਰਾ ਬੜੀ ਸੰਗਤ	੧੬
(੪) ਗੁਰਦੁਵਾਰਾ ਚੇਤਨ ਮਠ	੨੩
(੫) ਕਬੀਰ ਮਠ	੨੪
(੬) ਭਗਤ ਰਵਿਦਾਸ ਜੀ ਕਾ ਅਸਥਾਨ	੨੫
(੭) ਸੰਗਤ ਘਾਟ - ਛੋਟਾ ਮਿਰਜਾਪੁਰ	੨੬
(੮) ਗੁਰਦੁਵਾਰਾ ਕੂਲੀ ਸਾਹਿਬ	੨੮

ਜਾਣ ਪਹਿਚਾਣ

ਵਰਨਾਂ ਤੇ ਅਸੀਂ ਦੋ ਨਦੀਆਂ ਵਿਚਾਲੇ ਗੰਗਾ ਦੇ ਕੰਢੇ ਵਸਦੀ ਦੁਨੀਆਂ ਦੀ ਸਭ ਤੋਂ ਪ੍ਰਾਚੀਨ ਨਗਰੀ ਵਾਰਾਣਸੀ (ਬਨਾਰਸ) ਹਿੰਦੂ ਫਿਲਾਸਫੀ, ਵਿਦਿਆ ਅਤੇ ਸਨਾਤਨ ਧਰਮ ਦਾ ਅਤਿ ਪੁਰਾਣਾਂ ਕੇਂਦਰ ਹੈ। ਸ਼ਿਵਜੀ ਦੀ ਨਗਰੀ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਸ਼ਿਵਪੁਰੀ ਅਤੇ ਕਾਸ਼ੀ ਇਸਦੇ ਨਾਂਮ ਹਨ।

ਇਹ ਪ੍ਰਾਚੀਨ ਹਿੰਦੂ ਸਭਿਅਤਾ ਤੇ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤੀ ਦਾ ਜਨਮ ਅਸਥਾਨ ਤੇ ਪ੍ਰਸਿਧ ਤੀਰਥ ਅਸਥਾਨ ਹੋਣ ਦੇ ਨਾਲ ਨਾਲ ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਦਾ ਵੀ ਪ੍ਰਸਿਧ ਧਾਰਮਿਕ ਅਸਥਾਨ ਹੈ। ਕਿਉਂਕਿ ਰਿਸ਼ੀਆਂ ਮੁਨੀਆਂ ਦੀ ਇਸ ਪੁਨੀਤ ਨਗਰੀ ਵਿਚ ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਦੇ ਬਾਨੀ ਸਾਹਿਬ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਅਤੇ ਹਿੰਦ ਦੀ ਚਾਦਰ ਹਿੰਦੂ ਧਰਮ ਦੇ ਤਿਲਕ ਜੰਜੂ ਦੇ ਰਾਖੇ ਸਾਹਿਬ ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ, ਅਤੇ ਕ੍ਰਾਂਤੀਕਾਰੀ ਯੋਧਾ, ਯੁਗ ਪ੍ਰਵਰਤਿਕ ਸਾਹਿਬ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਦੇ ਪਵਿਤ੍ਰ ਚਰਨ ਵੀ ਇਸ ਧਰਤੀ ਤੇ ਪਏ। ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਦੇ ਵਿਆਸ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਤੇ ਦਸਮੇਸ ਪਿਤਾ ਦੇ

ਭੇਜੇ ਹੋਏ ਪੰਜ ਪ੍ਰਥਮ ਨਿਰਮਲੇ ਸੰਤ ਵੀ ਇਸ ਨਗਰੀ ਵਿਚ
ਆਕੇ ਕਾਫੀ ਸਮੇਂ ਤਕ ਰਹੇ । ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਥਾਵਾਂ ਤੇ ਇਹਨਾਂ
ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ਾਂ ਤੇ ਗੁਰ ਸਿਖਾਂ ਦੇ ਚਰਨ ਪਏ, ਉਹਨਾਂ ਥਾਵਾਂ ਤੇ
ਸਿਖ ਪੰਥ ਲਈ ਪਵਿਤ੍ਰ ਇਤਿਹਾਸਕ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਬਣ ਗਏ,
ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਵਤਣਨ ਅਗੇ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ।

ਇਹਨਾਂ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਭਗਤ ਕਬੀਰ ਜੀ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ
ਸੰਬੰਧ ਸਿਖ ਧਰਮ ਨਾਲ ਬਹੁਤ ਹੀ ਨੇੜੇ ਦਾ ਹੈ, ਦੇ ਅਸਥਾਨ
ਵੀ ਕਾਸ਼ੀ ਵਿਚ ਮੌਜੂਦ ਹਨ । ਇਹਨਾਂ ਦੀ ਬਾਣੀ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ
ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਵਿਚ ਅੰਕਿਤ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਸਿਖ ਸੰਸਾਰ
ਲਈ ਆਦਰਣੀਯ ਹੈ ।

ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਗੁਰੂ ਬਾਗ

ਕਲ ਜੁਗ ਵਿਚ ਪਸਰੇ ਹੋਏ ਝੂਠ, ਪਾਖੰਡ, ਅਧਰਮ ਅਤੇ
ਜ਼ੁਲਮ ਨੂੰ ਮਿਟਾਣ ਖਾਤਰ । ਅਗਿਆਨਤਾ ਅਤੇ ਭਰਮਾਂ ਦੇ
ਅੰਧੇਰੇ ਵਿਚ ਫਸੇ ਮਨੁੱਖਾਂ ਨੂੰ ਕ੍ਰਿਅ ਨ ਰੂਪੀ ਚਾਣਨ ਦੇਕੇ ਸਿਧੇ
ਰਸਤੇ ਪਾਉਣ ਲਈ ਜਦੋਂ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ
ਨੇ ਪਹਿਲੀ ਉਦਾਸੀ ਧਾਰਨ ਕੀਤੀ ਤਾਂ ਸੁਲਤਾਨਪੁਰ ਲੋਧੀ
ਤੋਂ ਚਲਕੇ ਕੁਰੋਛੇਤਰ, ਹਰਦਵਾਰ, ਦਿੱਲੀ, ਅਲੀਗੜ੍ਹ,
ਕਾਨਪੁਰ, ਲਖਨਊ, ਪ੍ਰਯਾਗ ਆਦਿ ਕਈ ਥਾਵਾਂ ਤੋਂ ਹੁੰਦੇ
ਹੋਏ, ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਸਚੇ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨਾਲ ਜੋੜਦੇ,

ਨਾਮ ਜਪਣਾ, ਵੰਡ ਛਕਣਾਂ ਅਤੇ ਸਤਿਸੰਗ ਕਰਨਾ, ਇਹ
 ਸੱਚਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਦੇਂਦੇ ਹੋਏ ਸ਼ਿਵਰਾਤ੍ਰੀ ਦੇ ਮਹਾਨ ਤਿਉਹਾਰ
 ਦੇ ਦਿਨ ਸੰਮਤ ੧੫੬੩ ਬਿਕ੍ਰਮੀ ਵਿਚ ਕਾਸ਼ੀ ਦੀ ਧਰਤੀ ਤੇ
 ਮਰਦਾਨੇ ਸਹਿਤ ਆ ਚਰਨ ਪਾਏ। ਸ਼ਹਿਰ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਇਕ
 ਰਮਣੀਕ ਬਾਗ ਵਿਚ ਬਣੇ ਹੋਏ ਇਕ ਥੜੇ ਤੇ ਬਿਰਾਜਮਾਨ
 ਹੋਏ। ਭਾਈ ਮਰਦਾਨੇ ਨੇ ਪੁਛਿਆ ਮਹਾਰਾਜ ਇਹ ਸੁੰਦਰ
 ਅਤੇ ਪ੍ਰਫੁਲਿਤ ਬਾਗ ਕਿਸਦਾ ਹੈ? ਇਸ ਦਾ ਮਾਲਕ ਕੌਣ
 ਹੈ? ਤਾਂ ਗੁਰੂ ਜੀ ਕਹਿਣ ਲਗੇ ਇਸ ਦਾ ਮਾਲਕ ਕਰਤਾਰ
 ਆਪ ਹੀ ਹੈ। ਪਰ ਕਰਤਾਰ ਨੇ ਇਸ ਸਮੇਂ ਜਿਸਨੂੰ ਇਹ
 ਸੋਚਿਆ ਹੈ ਆਪ ਹੀ ਹੁਣੇ ਤੁਹਾਡੇ ਪਾਸ ਆ ਜਾਵੇਗਾ। ਤੁਸੀਂ
 ਕਰਤਾਰ ਨਾਲ ਜੁੜੋ, ਰਬਾਬ ਛੇੜੋ। ਭਾਈ ਮਰਦਾਨੇ ਨੇ
 ਸਤਿ ਬਚਨ ਕਹਿਕੇ ਰਬਾਬ ਦੀਆਂ ਤਰਬਾਂ ਤੇ ਹਥ ਫੇਰਿਆ
 ਤਾਂ ਲਗੀ ਸਤਿ ਕਰਤਾਰ, ਸਤਿ ਕਰਤਾਰ ਦੀ ਆਵਾਜ਼
 ਆਵਣ। ਸਾਰਾ ਬਾਗ ਗੂੰਜ ਉਠਿਆ। ਮਾਨੋ ਗਗਨ ਮੰਡਲ
 ਵਿਚ ਉਡਦੇ ਪੰਛੀ ਵੀ ਇਹ ਅਲੌਕਿਕ ਧੁਨੀ ਸੁਣਕੇ ਮੁਗਧ
 ਹੋ ਗਏ। ਰਾਹ ਜਾਂਦੇ ਰਾਹੀਂ ਰਸਤੇ ਭਟਕ ਕੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ
 ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਵਿਚ ਆ ਜੁੜੇ। ਸਤਿਨਾਮ ਦੇ ਪਰੇਮ ਪਿਆਲੇ
 ਪੀ-ਪੀ ਮਤਵਾਲੇ ਹੋ-ਹੋ ਜਾਣ ਲਗੇ। ਇਤਨੇ ਵਿਚ ਇਕ
 ਪੰਡਿਤ ਗੋਪਾਲ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰੀ ਵੀ ਉਥੇ ਆ ਪਹੁੰਚੇ। ਮਨਮੋਹਣੀ
 ਸੂਰਤ ਵੇਖਦਿਆਂ ਹੀ ਮਨ ਵਿਚ ਡਾਹਡੀ ਖਿਚ ਪਈ। ਹੋਰ
 ਨੇੜੇ ਹੋਏ। ਕਨਾਂ ਵਿਚ ਸਤਿ ਕਰਤਾਰ ਦੀ ਧੁਨੀ ਗੂੰਜੀ
 ਤਾਂ ਗੁਰੂ ਚਰਨਾਂ ਨਾਲ ਜੁੜ ਗਏ। ਕੀਰਤਨ ਸਮਾਪਤ

ਹੋਇਆ, ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਕੰਵਲ ਨੈਨ ਖੁਲੇ । ਨਜ਼ਰ ਗੋਪਾਲ
 ਪੰਡਿਤ ਤੇ ਪਈ । ਪੰਡਿਤ ਜੀ ਨਦਰੀ ਨਦਰ ਨਿਹਾਲ ਹੋ
 ਗਏ । ਮਸਤਕ ਸ਼ਰਧਾ ਨਾਲ ਗੁਰੂ ਚਰਨਾਂ ਤੇ ਝੁਕ ਗਿਆ ।
 ਡੰਡਵਤ ਹੋਕੇ ਨਮਸਕਾਰ ਕੀਤੀ ਕਾਫੀ ਦੇਰ ਜਦ ਪੰਡਿਤ ਜੀ
 ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵਿਸਮਾਦ ਹੋ ਚਰਨਾਂ ਤੇ ਸਿਰ ਰਖ ਕੇ ਪਏ ਰਹੇ
 ਤਾਂ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਨੇ ਅਪਣੇ ਪਵਿਤ੍ਰ
 ਹਸਤ ਕੰਵਲਾਂ ਨਾਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸਿਰ ਉਠਾਇਆ । ਕਾਫੀ
 ਸਮਾਂ ਪਰੇਮ ਦੇ ਵਾਤਾਵਰਣ ਵਿਚ ਬਚਨ ਬਿਲਾਸ ਤੇ ਵਿਚਾਰ
 ਵਟਾਂਦਰੇ ਹੁੰਦੇ ਰਹੇ । ਪੰਡਿਤ ਜੀ ਨੇ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਕੀਤਾ । ਮਹਾ-
 ਰਾਜ ਆਪ ਜੀ ਪੂਜਾ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਰਦੇ ਹੋ ? ਸਾਲਿਗਰਾਮ,
 ਤੁਲਸੀ, ਮਾਲਾ ਆਦਿ ਕੁਝ ਵੀ ਆਪ ਜੀ ਦੇ ਪਾਸ ਨਹੀਂ ।
 ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਇਸ਼ਾਰਾ ਪਾ ਕੇ ਮਰਦਾਨੇ ਨੇ ਰਬਾਬ ਨੂੰ
 ਬਸੰਤ ਹਿੰਡੋਲ ਰਾਗ ਵਿਚ ਤੁਣਕਾਇਆ ਤੇ ਬਾਬਾ ਜੀ ਨੇ
 ਆਪਣੇ ਰਸੀਲੇ ਗਲੇ ਚੋਂ ਇਉਂ ਗਾਇਨ ਕੀਤਾ ।

“ਸਾਲਗਰਾਮ ਬਿਪ ਪੂਜਿ ਮਨਾਵਹੁ,
 ਸੁਕ੍ਰਿਤ ਤੁਲਸੀ ਮਾਲਾ ।

ਰਾਮ ਨਾਮੁ ਜਪਿ ਬੇੜਾ ਬਾਂਧਹੁ,
 ਦਇਆ ਕਰਹੁ ਦਇਆਲਾ ।

ਕਾਹੇ ਕਲਰਾ ਸਿੰਚਹੁ ਜਨਮੁ ਗਵਾਵਹੁ ।

ਕਾਚੀ ਢਹਗਿ ਦਿਵਾਲ ਕਾਹੇ ਗਚ ਲਾਵਹੁ ।”

ਪੰਡਿਤ ਜੀ ਤੁਹਾਡਾ ਸਾਲਗਰਾਮ ਦਾ ਪੂਜਨਾ ਅਤੇ
 ਤੁਲਸੀ ਦੀ ਮਾਲਾ ਦਾ ਪਹਿਨਣਾ ਆਦਿ ਕਲਰ ਵਾਲੀ

ਪੈਲੀ ਨੂੰ ਸਿੰਚਣ, ਜਾਂ ਕਚੀ ਢਹਿ ਰਹੀ ਕੰਧ ਪਰ ਚੂਨਾ
ਬਪਣ ਨਿਆਂਈ ਹੈ । ਐਸਾ ਕਰਕੇ ਜਨਮ ਕਿਉਂ ਗਵਾ ਰਹੇ ਹੋ ।
ਜੇਕਰ ਸੰਸਾਰ ਸਾਗਰ ਤੋਂ ਪਾਰ ਹੋਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹੋ ਤਾਂ ਸੁਚੱਜੀ
ਕਿਰਤ ਅਤੇ ਰਾਮ ਨਾਮ ਦੇ ਸਿਮਰਨ ਦਾ ਬੇੜਾ ਬਨੋ । ਉਸ
ਰਾਂਹੀਂ ਤੁਸੀਂ ਭਵ ਸਾਗਰ ਤੋਂ ਪਾਰ ਹੋ ਸਕੋਗੇ । ਪੰਡਿਤ ਜੀ
ਨੇ ਸ਼ੰਕਾ ਕੀਤੀ ਤੇ ਕਹਿਆ, ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਜੇ ਸਾਡੇ ਸਾਲਗ
ਰਾਮ ਅਤੇ ਤੁਲਸੀ ਮਾਲਾ ਕਲਰਾ ਸਿੰਚਣ ਤੁਲ ਹਨ ਤਾਂ
ਤੁਹਾਡੇ ਖਿਆਲ ਵਿਚ ਸਫਲ ਸਿੰਚਣ ਕੇਹੜਾ ਹੈ ? ਸਤਿਗੁਰੂ
ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਫਿਰ ਬੋਲੇ ।

“ਕਰ ਹਰਿਹਟ ਮਾਲ ਟਿੰਡ ਪਰੋਵਹੁ,

ਤਿਸ ਭੀਤਰਿ ਮਨੁ ਜੋਵਹੁ ।

ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਸਿੰਚਹੁ ਭਰਹੁ ਕਿਆਰੇ,

ਤਉ ਮਾਲੀ ਕੇ ਹੋਵਹੁ ।

ਕਾਮ ਕਰੋਧ ਦੁਇ ਕਰਹੁ ਬਸੋਲੇ,

ਗੋਡਹੁ ਧਰਤੀ ਭਾਈ ।

ਜਿਉ ਗੋਡਹੁ ਤਿਉ ਤੁਮ ਸੁਖ ਪਾਵਹੁ,

ਕਿਰਤ ਨ ਮੇਟਿਆ ਜਾਈ ।”

ਪੰਡਿਤ ਜੀ ਸਫਲ ਸਿੰਚਣ ਤਾਂ ਸੁਚੱਜੀ ਕਰਨੀ ਵਿਚ
ਹੈ । ਕਰ (ਹਥਾਂ) ਦਾ ਹਰਟ, ਮਾਲੂ ਤੇ ਟਿੰਡਾਂ ਬਣਾਉ ।
ਇਸ ਹਰਟ ਨੂੰ ਚਲਾਉਣ ਲਈ ਅਪਣਾ ਮਨ ਜੋਵਹੁ । ਅਰ-
ਥਾਤ ਤੁਹਾਡੇ ਮਨ ਅੰਦਰ ਅਪਣੇ ਹਥੀਂ ਨੇਕ ਕਰਨੀ ਕਰਨ

ਦਾ ਉਮਾਹ ਹੋਵੇ । ਅਜੇਹੇ ਉਮਾਹ ਵਿਚੋਂ ਇਕ ਖੇੜਾ ਤਥਾ ਰਸ ਉਪਜੇਗਾ । ਉਸ ਰਸ ਰੂਪੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਨਾਲ ਜੋ ਤੁਹਾਡਾ ਅੰਤਹਕਰਣ ਭਰਪੂਰ ਹੋ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਫਿਰ ਐਸੇ ਅੰਤਹਕਰਣ ਦੀ ਸੰਭਾਲ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਸਾਂਈ (ਦਿਲਾਂ ਦਾ ਮਾਲਕ) ਤੁਹਾਨੂੰ ਅਪਣਾ ਬਣਾ ਲਵੇਗਾ । ਜਦੋਂ ਤੁਸੀਂ ਮਾਲਕ ਦੇ ਹੋ ਗਏ ਤਾਂ ਕਾਮ, ਕਰੋਧ ਆਦਿਕ ਜੋ ਤੁਹਾਡੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਨੂੰ ਲੁਟ ਲੈ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਤੁਹਾਡੇ ਗੋਲੇ ਹੋਕੇ ਰਹਿਣਗੇ । ਸਗੋਂ ਜਿਵੇਂ ਖੁਰਪਿਆਂ ਨਾਲ ਧਰਤੀ ਗੱਡ ਕੇ ਪੈਲੀ ਵਿਚੋਂ ਘਾਸ ਫੂਸ ਤੇ ਵਾਧੂ ਬੂਟੀਆਂ ਪੁਟ ਦਿਤੀਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ ਹਨ, ਅਪਣੇ ਉਗਾਏ ਫਸਲ ਦੀ ਸੰਭਾਲ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਇਵੇਂ ਹੀ ਤੁਹਾਡੇ ਅੰਦਰ ਦਾ ਕਾਮ (ਖਾਹਸ਼) ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਰੂਪੀ ਫਸਲ ਦੀ ਸੰਭਾਲ ਅਤੇ ਕ੍ਰੋਧ ਰੂਪੀ ਜੜੀ ਬੂਟੀਆਂ (ਮੰਦੀਆਂ ਵਾਸ਼ਨਾਵਾਂ) ਦੇ ਨਾਸ਼ ਕਰਨ ਵਲ ਲਗ ਜਾਣਗੇ । ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਾਮ ਕ੍ਰੋਧ ਆਦਿ ਦੁਸ਼ਟ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਵੀ ਤੁਹਾਡੀ ਸੇਵਾ ਵਿਚ ਲਗ ਜਾਣਗੀਆਂ । ਜਦੋਂ ਤੁਸੀਂ ਅਪਣੇ ਅੰਤਰ ਆਤਮੇ ਐਸੀ ਗੁਡਾਈ ਕਰੋਗੇ ਤਾਂ ਤੁਸੀਂ ਸੁਖ ਪਾਉਗੇ । ਅਤੇ ਤੁਹਾਡੀ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀ ਕੀਤੀ ਕਿਰਤ ਕਦੀ ਅਜਾਈਂ ਨਹੀਂ ਜਾਏਗੀ ।

ਪੰਡਿਤ ਜੀ ਦੀ ਤਸੱਲੀ ਹੋ ਗਈ । ਬਹੁਤ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਹੋਏ ਤਾਂ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਇਸ ਸ਼ਬਦ ਦੀਆਂ ਆਖਰੀ ਪੰਗਤੀਆਂ ਉਚਾਰੀਆਂ ।

“ਬਗਲੇ ਤੇ ਫੁਨਿ ਹੰਸਲਾ ਹੋਵੇ,
ਜੇ ਤੂੰ ਕਰਹਿ ਦਇਆਲਾ ।

ਪ੍ਰਣਵਤਿ ਨਾਨਕ ਦਾਸਨਿ ਦਾਸਾ,
ਦਇਆ ਕਰੋ ਦਇਆਲਾ ।”

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬਗਲੇ (ਨੀਚ ਮਨੁਖ) ਭੀ ਹੰਸ (ਉਤਮ ਪੁਤ੍ਰ) ਬਣ ਜਾਂਦੇ ਹਨ । ਪਰ ਹੇ ਪ੍ਰਭੂ ਇਹ ਤਾਂ ਹੀ ਸੰਭਵ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਜੇ ਤੂੰ ਦਇਆ ਕਰੇਂ । ਮੇਰੀ ਦਾਸੀ ਦੈ ਦਾਸ ਨਾਨਕ ਦੀ ਤਾਂ ਇਹੋ ਬੇਨਤੀ ਹੈ ਕਿ ਹੇ ਮੇਹਰਵਾਨ ਪ੍ਰਭੂ ਅਸੀਂ ਜੀਵਾਂ ਪਥ ਤੂੰ ਦਇਆ ਦਿਸ਼ਟੀ ਰੱਖ ।

ਇਹ ਸੁਣ ਪੰਡਿਤ ਜੀ ਗਦ ਗਦ ਹੋ ਗਏ । ਅਗਿਆਨ ਦਾ ਅੰਧੇਰਾ ਦੂਰ ਹੋ ਗਿਆ । ਅਤਮਾ ਨਿਰਮਲ ਹੋ ਗਈ । ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਪੂਰਨ ਸ਼ਰਧਾਲੂ ਅਤੇ ਅਨਿਨ ਸੇਵਕ ਬਣ ਗਏ । ਪ੍ਰਸੰਨ ਚਿਤ ਹੋ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ ਹੇ ਜਗਤ ਉਧਾਰ ਪਿਤਾ ਜੀ ਆਪਨੇ ਬੜੀ ਕ੍ਰਿਪਾਲਤਾ ਕੀਤੀ ਹੈ । ਇਸ ਕਾਸ਼ੀ ਨੂੰ ਭਾਗ ਲਾਏ ਹਨ ਅਤੇ ਦਾਸ ਨੂੰ ਨਿਵਾਜਿਆ ਹੈ । ਆਪ ਜੀ ਕੁਝ ਸਮਾਂ ਏਥੇ ਰਹਿਕੇ ਕਾਸ਼ੀ ਵਾਸੀਆਂ ਨੂੰ ਉਪਦੇਸ਼ ਦੇਣ ਦੀ ਕ੍ਰਿਪਾਲਤਾ ਕਰੋ । ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਗੋਪਾਲ ਪੰਡਿਤ ਨੂੰ ਧੀਰਜ ਦਿਏ ਹੋਏ ਕਹਿਆ ਕਿ ਹਾਂ ਪੰਡਿਤ ਜੀ ਅਸੀਂ ਕੁਝ ਸਮਾਂ ਜ਼ਰੂਰ ਇਥੇ ਰਵਾਂ ਗੇ । ਤਾਂ ਗੋਪਾਲ ਪੰਡਿਤ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਪਾਸੋਂ ਆਗਿਆ ਲੈ ਕੇ ਘਰ ਚਲਾ ਗਿਆ ।

ਗੋਪਾਲ ਪੰਡਿਤ ਨੇ ਘਰ ਜਾ ਕੇ ਪ੍ਰਵਾਰ ਨੂੰ ਖੁਸ਼ਖਬਰੀ ਸੁਣਾਈ । ਅਜ ਸਾਡੇ ਭਾਗ ਨੂੰ ਭਾਗ ਲਗੇ ਹਨ । ਇਕ ਮਨਮੋਹਣੀ ਸੂਰਤ, ਰਬ ਦਾ ਰੂਪ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ ਉਥੇ ਆ ਬੈਠੇ

ਹਨ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਨ ਨਾਲ ਤਨ ਮਨ ਠੰਢਾ ਹੋ ਜਾਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਸੁਣਕੇ ਦੂਜੇ ਦਿਨ ਘਰ ਦੇ ਸਭ ਪਰੇਮੀਆਂ ਨੇ ਆ ਕੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕੀਤੇ। ਹੋਰ ਵੀ ਬਹੁਤ ਸ਼ਰਧਾਲੂਆਂ ਨੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕੀਤੇ। ਕੀਰਤਨ ਅਤੇ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨਾਲ ਜੁੜਨ ਦੇ ਉਪਦੇਸ਼ ਸਰਵਨ ਕੀਤੇ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਸ ਬਾਗ ਵਿਚ ਹਰ ਰੋਜ਼ ਸਤਿਸੰਗ ਹੁੰਦਾ। ਦੂਰੋਂ ਦੂਰੋਂ ਸੰਗਤਾਂ ਆਉਣ ਲਗੀਆਂ। ਜੋ ਕੋਈ ਮਨੋਰਥ ਲੈਕੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਵਿਚ ਪੁਜਦਾ ਸੀ, ਸਤਿਗੁਰੂ ਸਭਨਾਂ ਦੀਆਂ ਇਛਾਵਾਂ ਪੂਰਨ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਸਾਰੀ ਕਾਸ਼ੀ ਵਿਚ ਬਾਬਾ ਜੀ ਦੀ ਜੈ ਜੈਕਾਰ ਹੋਣ ਲਗ ਪਈ।

ਉਸ ਸਮੇਂ ਪੰਡਿਤ ਚਤੁਰਦਾਸ ਨਾਮ ਦਾ ਇਕ ਮਹਾ ਵਿਦਵਾਨ ਕਾਸ਼ੀ ਵਿਚ ਰਾਹੰਦਾ ਸੀ, ਜਿਸਦੀ ਭਾਰੀ ਮਾਨਤਾ ਸੀ। ਪਰੰਤੂ ਉਸ ਨੂੰ ਹਉਮੈ ਦਾ ਦੀਰਘ ਰੋਗ ਲਗਾ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਉਹ ਸਮਝਦਾ ਸੀ ਕਿ ਇਸ ਸਮੇਂ ਸੰਸਾਰ ਭਰ ਵਿਚ ਉਸ ਵਰਗਾ ਕੋਈ ਵਿਦਵਾਨ ਨਹੀਂ। ਇਸਨੇ ਕਈ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਨਾਲ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰਾਰਥ ਰਾਹੀਂ ਵਿਜੈ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੀ ਸੀ। ਇਸ ਦੀ ਤਰਕ ਭਰੀ ਦਲੀਲ ਅੱਗੇ ਕੋਈ ਟਿਕ ਨਹੀਂ ਸੀ ਸਕਦਾ। ਉਸਨੂੰ ਅਪਣੀ ਵਿਦਵਤਾ ਤੇ ਬਹੁਤ ਮਾਣ ਅਤੇ ਹੰਕਾਰ ਸੀ। ਉਹ ਕਿਸੇ ਦੀ ਸੋਭਾ, ਮਾਣ ਅਤੇ ਪ੍ਰਤਿਸ਼੍ਠਾ ਨੂੰ ਵੇਖਕੇ ਸਹਾਰ ਨਹੀਂ ਸੀ ਸਕਦਾ। ਅਤੇ ਇਸੇ ਘੁਮੰਡ ਵਿਚ ਉਹ ਹਰ ਕਿਸੇ ਦੀ ਨਿਰਾਦਰਾ ਕੀਤਾ ਕਰਦਾ ਸੀ।

ਜਦੋਂ
ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼
ਚੁਫੇਰੇ ਖਿ
ਲਗੀ ਰਾ
ਅਤੇ ਉ
ਹਨ ਤਾਂ
ਜਲ ਉ
ਦਿਨਾਂ
ਲਗ
ਲੈਦਾਂ
ਨਾਨਕ
ਉਤੇ
ਉਸਦ
ਵਿਦ
ਸਕ
ਕਰ
ਕਾਇ
ਪੰਡਿ
ਸਤਿ
ਤੇ

ਜਦੋ ਉਸਨੇ ਸੁਣਿਆ ਕਿ ਕਾਸ਼ੀ ਵਿਚ ਕੋਈ ਐਸੇ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ ਆਏ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸੋਭਾ ਖੁਸ਼ਬੂ ਵਾਂਗ ਚਾਰ ਚੁਫੇਰੇ ਖਿਲਰੀ ਹੋਈ ਹੈ ਅਤੇ ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਭੀੜ ਉਨ੍ਹਾਂ ਪਾਸ ਲਗੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ । ਸ਼ਰਧਾਲੂ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਕੇ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਪਾਸੋਂ ਉਪਦੇਸ਼ ਲੈਕੇ ਅਪਣਾ ਜੀਵਨ ਸੰਵਾਰਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਪੰਡਿਤ ਚਤੁਰ ਦਾਸ ਈਰਖਾ ਦੀ ਅਗਨੀ ਨਾਲ ਜਲ ਉਠਿਆ ਕਿ ਐਸਾ ਕੌਣ ਆਇਆ ਹੈ, ਕੁਝ ਹੀ ਦਿਨਾਂ ਵਿਚ ਉਸਦੀ ਉਸਤਤ ਸਾਰਾ ਸ਼ਹਿਰ ਕਰਨ ਲਗ ਪਿਆ ਹੈ । ਅਤੇ ਮੇਰਾ ਕੋਈ ਨਾਮ ਵੀ ਨਹੀਂ ਲੈਦਾਂ । ਉਸਨੇ ਅਪਨੀ ਵਿਦੇਵਤਾ ਦੇ ਆਸਰੇ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰਾਰਥ ਵਿਚ ਉਲਝਾਕੇ ਉਹਨਾਂ ਉਤੇ ਵਿਜੈ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਦਾ ਪੱਕਾ ਨਿਸਚੈ - ਕੀਤਾ । ਉਸਦਾ ਖਿਆਲ ਸੀ ਕਿ ਗੁਰੂ ਜੀ ਓਸ ਦੀ ਵਿਦੇਵਤਾ ਭਰੇ ਪ੍ਰਸ਼ਨਾਂ ਦੇ ਉਤਰ ਨਹੀਂ ਦੇ ਸਕਣਗੇ । ਅਤੇ ਲੋਕੀਂ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਉਪਮਾ ਕਰਨੋ ਹਟ ਜਾਣਗੇ । ਫੇਰ ਇਸਦੀ ਅਪਣੀ ਮਾਨਤਾ ਕਾਇਮ ਹੋ ਜਾਵੇਗੀ । ਇਹ ਵਿਚਾਰਾਂ ਕਰਦਾ ਹੋਇਆ ਪੰਡਿਤ ਚਤੁਰ ਦਾਸ ਅਪਣੇ ਕਈ ਸੰਗੀ ਸਾਥੀਆਂ ਸਹਿਤ ਇਕ ਦਿਨ ਗੁਰੂ ਜੀ ਪਾਸ ਪੁੱਜਾ ।

ਪੰਡਿਤ ਚਤੁਰ ਦਾਸ ਨੇ ਜਦੋਂ ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਦੇ ਤੇਜੱਸਵੀ ਚੇਹਰੇ ਤੇ ਨੂਰ ਡਲਕਾਂ ਮਾਰਦਾ ਵੇਖਿਆ ਤਾਂ ਉਸਦੇ

ਹਿਰਦੇ ਤੋਂ ਜਨਮ ਜਨਮਾਂਤ੍ਰਾਂ ਦੀ ਮੈਲ ਉਤਰਨੀ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਗਈ
 ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਦੀ ਇਕੋ ਤਕਣੀ ਨਾਲ ਹੀ ਉਹ ਆਪਾ
 ਭੁਲ ਗਿਆ। ਮਨ ਸ਼ਾਂਤ ਹੋ ਗਿਆ ਪ੍ਰੰਤੂ ਅਜੇ ਕੁਝ ਕਸਰ
 ਬਾਕੀ ਸੀ। ਹਉਮੈ ਦਾ ਕੰਡਾ ਅਜੇ ਕੁਝ ਰੜਕਾਂ ਮਾਰ ਰਿਹਾ
 ਸੀ। ਸਨਿਮਰ ਅਵਸਥਾ ਵਿਚ ਕਹਿਣ ਲਗਾ ਕਿ ਮਹਾਰਾਜ
 ਮੈਂ ਆਪ ਜੀ ਨਾਲ ਕੁਝ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਉੱਤਰ ਕਰਨ ਲਈ ਆਇਆ
 ਹਾਂ, ਆਗਿਆ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਕੁਝ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਕਰਾਂ ?

ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਕਹਿਆਂ ਪੰਡਿਤ ਚਤੁਰ ਦਾਸ ਜੀ, ਤੁਸੀਂ
 ਜੇਕਰ ਕੁਝ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਉੱਤਰ ਕਰਨੇ ਹੀ ਹਨ ਤਾਂ ਇਸ ਬਾਗ
 ਦੇ ਅੰਦਰ ਇੱਕ ਕੁੱਤਾ ਹੈ। ਕਿਸੇ ਸਮੇਂ ਉਹ ਵੀ ਇਥੇ
 ਦਾ ਇੱਕ ਭਾਰੀ ਵਿਦਵਾਨ ਪੰਡਿਤ ਸੀ ਪ੍ਰੰਤੂ ਕਿਸੇ
 ਕਾਰਨ ਕਰਕੇ ਹੁਣ ਕੁੱਤੇ ਦੀ ਜੂਨ ਭੋਗ ਰਿਹਾ ਹੈ।
 ਤੁਸੀਂ ਉਸਨੂੰ ਇਥੇ ਲੈ ਆਉ ਤਾਂ ਉਹ ਤੁਹਾਡੇ ਸਾਰੇ
 ਪ੍ਰਸ਼ਨਾਂ ਦਾ ਉੱਤਰ ਦੇਵੇਗਾ। ਅਸੀਂ ਤਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਾਦ
 ਵਿਵਾਦਾਂ ਵਾਲੇ ਝਗੜਿਆਂ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਪੈਣਾਂ। ਇਹ
 ਬਚਨ ਸੁਣ ਪੰਡਿਤ ਚਤੁਰ ਦਾਸ ਹੈਰਾਨ ਹੋ ਗਿਆ।
 ਸੋਚਣ ਲਗਾ ਕਿ ਇਹ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਮਖੌਲ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ।
 ਕਹਿਣ ਲਗਾ ਮਹਾਰਾਜ ਇਹ ਕਿਵੇਂ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ?

ਕੁੱਤਾ ਵੀ ਕਦੀ ਕਿਸੇ ਦੇ ਪ੍ਰਸ਼ਨਾਂ ਦੇ ਉਤਰ ਦੇ ਸਕਦਾ ਹੈ ? ਮਹਾਰਾਜ ਨੇ ਕਹਿਆ ਕਿ ਜਾਉ ਤੁਸੀਂ ਉਸਨੂੰ ਸਾਡੇ ਪਾਸ ਲੈ ਆਉ ।

ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਦਾ ਇਸ਼ਾਰਾ ਪਾਕੇ ਪੰਡਿਤ ਜੀ ਕੁਝ ਕਦਮਾਂ ਦੀ ਵਿੱਥ ਤੇ ਗਏ ਤਾਂ ਇਕ ਕੁੱਤਾ ਬੈਠਾ ਨਜ਼ਰ ਆਇਆ । ਉਸਨੂੰ ਆਣ ਹਾਜ਼ਰ ਕੀਤਾ । ਜਦੋਂ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਕ੍ਰਿਪਾ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਦਵਾਰਾ ਕੁੱਤੇ ਵਲ ਤੱਕਿਆ ਤਾਂ ਵੇਖਦਿਆਂ ਹੀ ਉਹ ਇਕ ਸੁੰਦਰ ਸਰੂਪ, ਧੋਤੀ, ਜੰਜੂ, ਤਿਲਕ ਮਾਲਾ ਆਦਿ ਚਿਨ੍ਹਾਂ ਵਾਲਾ ਇਕ ਵਿਦਵਾਨ ਪੰਡਿਤ ਬੈਠਾ ਨਜ਼ਰ ਆਉਣ ਲਗਾ । ਸਾਰੇ ਪੰਡਿਤ ਅਤੇ ਹੋਰ ਲੋਕੀ ਹੈਰਾਨ ਹੋ ਗਏ ਕਿ ਇਹ ਕੀ ਅਚਰਜ ਕੌਤਕ ਹੋਇਆ ਹੈ । ਪਰ ਸਮਝ ਕੁਝ ਨ ਆਵੇ । ਸਾਰੇ ਹਥ ਜੋੜ ਬੇਨਤੀ ਕਰਨ ਲਗੇ ਕਿ ਮਹਾਰਾਜ ਇਹ ਕੀ ਕੌਤਕ ਹੈ । ਇਹ ਕੁੱਤੇ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਆਇਆਂ ਹੈ ਪਰ ਹੁਣ ਇਸਦਾ ਰੂਪ ਬਦਲ ਕੇ ਇਉਂ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਕੋਈ ਪੰਡਿਤ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਬੈਠੇ ਹਨ । ਕਿਰਪਾ ਕਰਕੇ ਦਸੋ ਕਿ ਅਸੀਂ ਕੋਈ ਸੁਪਨਾਂ ਵੇਖ ਰਹੇ ਹਾਂ ਕਿ ਪ੍ਰਤਖ ?

ਗੁਰੂ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਮੁਸਕਰਾਏ । ਆਖਿਆ ਕਿ ਇਸੀ ਨੂੰ ਪੁਛੋ । ਇਹ ਤੁਹਾਨੂੰ ਸਭ ਕੁਝ ਦਸੇਗਾ । ਤਾਂ ਪੰਡਿਤਾਂ ਨੇ ਉਸਨੂੰ ਪੁਛਿਆ ਕਿ ਆਪ ਕੌਣ ਹੋ ? ਉਸਨੇ ਇਉਂ ਕਹਿਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤਾ :-

“ਕਿਸੇ ਸਮੇਂ ਮੈਂ ਵੀ ਇਸੇ ਕਾਸ਼ੀ ਦਾ ਰਹਿਣ ਵਾਲਾ, ਅਪਣੇ ਸਮੇਂ ਦਾ ਇਕ ਵਿਦਵਾਨ ਪੰਡਿਤ ਸਾਂ। ਮੇਰਾ ਵੀ ਤੁਹਾਡੇ ਵਾਂਗ ਇਹੋ ਕਰਮ ਸੀ ਕਿ ਜੇ ਕੋਈ ਮਹਾਪੁਰਸ਼ ਸਾਧੂ, ਸੰਤ, ਮਹਾਤਮਾ, ਜੋਗੀ ਸੰਨਿਆਸੀ ਇਥੇ ਆਉਂਦਾ ਸੀ ਮੈਂ ਅਪਣੇ ਈਰਖਾਲੇ ਸੁਭਾਵ ਕਰਕੇ ਇਥੇ ਟਿਕਣ ਨਹੀਂ ਸਾਂ ਦੇਂਦਾ। ਸ਼ਾਸਤ੍ਰਾਰਥ ਰਾਹੀਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਨਿਰੁਤਰ ਕਰਕੇ ਕਾਸ਼ੀ ਨਗਰੀ ਚੋਂ ਨਠਾ ਦੇਂਦਾ ਸਾਂ। ਇਕ ਸਮੇਂ ਇਕ ਮਹਾਪੁਰਸ਼ ਇਥੇ ਆਏ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਉਤਰ ਕਰਦਿਆਂ ਕਾਫੀ ਸਮਾਂ ਬਤੀਤ ਹੋ ਗਿਆ ਪਰ ਫਿਰ ਵੀ ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਖਹਿੜਾ ਛਡਣ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਸੀ ਆਉਂਦਾ। ਤਾਂ ਸਹਿਜ ਸੁਭਾ ਹੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮੁਖ ਤੋਂ ਨਿਕਲਿਆ ਕਿ ਕਿਉਂ ਕੁਤਿਆਂ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਭੌਂਕਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਬਚਨ ਸੁਣਕੇ ਮੈਂ ਸਮਝਿਆ ਕਿ ਮੈਨੂੰ ਸਾਧ ਮਿਲ ਗਿਆ ਹੈ। ਮਹਾਪੁਰਸ਼ਾਂ ਤੋਂ ਖਿਮਾ ਦਾ ਯਾਚਕ ਹੋਇਆ। ਪ੍ਰੰਤੂ ਹੁਣ ਕੀ ਹੋਸਕਦਾ ਸੀ।

ਮਹਾਪੁਰਸ਼ ਕਹਿਣ ਲਗੇ ਕਿ ਤੈਨੂੰ ਹੁਣ ਕੁੱਤੇ ਦੀ ਜੂਨ ਅਵੱਸ਼ ਹੀ ਭੋਗਣੀ ਪਵੇਗੀ। ਮੈਂ ਫਿਰ ਹਥ ਜੋੜਕੇ ਬਿਨੈ ਕੀਤੀ ਕਿ ਮਹਾਰਾਜ ਮੇਰੇ ਤੇ ਇਹ ਕਿਰਪਾ ਕਰੋ ਤੇ ਦਸੋ ਕਿ ਮੇਰਾ ਪਾਰ ਉਤਾਰਾ ਕਿਵੇਂ ਅਤੇ ਕਦੋਂ ਹੋਵੇਗਾ।? ਕੁੱਤੇ ਦੀ ਜੂਨ ਤੋਂ ਛੁਟਕਾਰਾ ਕਦੋਂ ਮਿਲੇਗਾ? ਤਾਂ ਉਹਨਾਂ ਕਹਿਆ ਕਿ ਕਲਜੁਗ ਦੇ ਸਮੇਂ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਇਥੇ ਆਉਣਗੇ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਕ੍ਰਿਪਾ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਤੇਰੇ ਉਤੇ ਪਵੇਗੀ

ਤਾਂ ਤੇਰੇ
ਸੁਭ ਘ
ਹੋਈ ਹੈ
ਇਨ੍ਹਾਂ ਮ
ਇਹ ਕ
ਮਹਾਰਾ

ਇ
ਸਾਰੇ ਹ
ਪਏ ਅ
ਅਲਪ
ਅਵਤ
ਹੋ। ਸ
ਦਿਸ਼ਟ
ਸੁਭ
ਚਲਕੇ

“ਜੋ ਸਾ

ਉਪਦੇ
ਮਾਤ੍ਰ
ਭਰਮ

ਤਾਂ ਤੇਰਾ ਉਧਾਰ ਹੋਵੇਗਾ । ਜੇ ਮੈਂ ਉਸ ਸਮੇਂ ਤੋਂ-ਇਸ ਸੁਭ ਘੜੀ ਦੀ ਉਡੀਕ ਵਿੱਚ ਸਾਂ ਜੋ ਮੈਨੂੰ ਹੁਣ ਨਸੀਬ ਹੋਣੀ ਹੈ । ਤੁਸੀਂ ਜਲਦੀ ਕਹੋ ਜੋ ਪੂਛਣਾ ਹੈ ਪੂਛੋ । ਮੈਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ਾਂ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਦਵਾਰਾ ਉਤਰ ਦੇਵਾਂਗਾ । ਇਹ ਕਲਜੁਗ ਦੇ ਅਵਤਾਰ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਹਨ ।

ਇਹ ਅਸਚਰਜ ਕਥਾ ਪੰਡਿਤ ਗੰਗਾ ਰਾਮ ਪਾਸੋਂ ਸੁਣਕੇ ਸਾਰੇ ਹੀ ਪੰਡਿਤ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਤੇ ਢਹਿ ਪਏ ਅਤੇ ਨਿਮ੍ਰਤਾ ਸਹਿਤ ਬੇਨਤੀਆਂ ਕਰਨ ਲਗੇ ਕਿ ਅਸੀਂ ਅਲਪਗ ਜੀਵ ਸਮਝ ਨਹੀਂ ਸਕੇ ਕਿ ਆਪ ਜੀ ਕਲਜੁਗ ਦੇ ਅਵਤਾਰ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਸਾਨੂੰ ਦਰਸਨ ਦੇ ਰਹੇ ਹੋ । ਸਾਨੂੰ ਬਖਸ਼ ਲਉ ਅਤੇ ਸਾਡੇ ਉਤੇ ਅਪਣੀ ਕਿਰਪਾ ਦਿਸ਼ਟੀ ਕਰੋ । ਅਪਣੇ ਪਵਿਤ੍ਰ ਮੁਖਾਰਬਿੰਦ ਦਵਾਰਾ ਸਾਨੂੰ ਸੁਭ ਉਪਦੇਸ਼ ਦੇਣ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਕਰੋ ਜਿਸ ਨਾਲ ਅਗੇ ਚਲਕੇ ਸਾਡਾ ਵੀ ਪਾਰ ਉਤਾਰਾ ਹੋ ਸਕੇ ।

"ਜੋ ਸਰਣ ਆਵੈ ਤਿਸ ਕੰਠ ਲਾਵੈ ਇਹ ਬਿਰਦ ਸੂਆਮੀ ਸੰਦਾ"

ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਤਯ ਧਰਮ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਦੇਂਦੇ ਹੋਏ ਕਹਿਆ ਕਿ ਪੰਡਿਤ ਜੀ ਤੁਸੀਂ ਦਿਖਾਵੇ ਮਾਤ੍ਰ ਕਰਮ ਕਾਂਡ ਕਰ ਰਹੇ ਹੋ ਅਤੇ ਸਾਧਾਰਨ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਭਰਮਾਂ ਭੁਲੇਖਿਆਂ ਵਿਚ ਪਾ ਰਹੇ ਹੋ । ਇਨ੍ਹਾਂ ਕਰਮਾਂ ਕਾਂਡਾਂ

ਰਾਂਹੀਂ ਮੁਕਤੀ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ ਜਦ ਤਕ ਨਿਸਚ ਨਾਲ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦਾ ਧਿਆਨ ਕਰਕੇ ਸਿਮਰਣ ਨਹੀਂ ਕਰੋਗੇ ।

ਪੰਡਿਤ ਚਤਰ ਦਾਸ ਕਹਿਣ ਲਗਾ ਕਿ ਮਹਾਰਾਜ ਕੇਹੜੇ ਕਰਮ ਵਿਖਾਵੇ ਦੇ ਅਤੇ ਕੇਹੜੇ ਕਰਮ ਸੱਚੇ ਹਨ ? ਤਾਂ ਉਸ ਸਮੇਂ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਸਹਿਸਕ੍ਰਿਤੀ ਦੇ ਪਹਿਲੇ ਚਾਰ ਸਲੋਕ ਉਚਾਰਨ ਕੀਤੇ ਜੋ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਪੰਨਾ ੧੩੫੩ ਤੇ ਇਉਂ-ਦਰਜ ਹਨ :-

ੴ ਸਤਿਨਾਮੁ ਕਰਤਾ ਪੁਰਖੁ ਨਿਰਭਉ ਨਿਰਵੈਰੁ
ਅਕਾਲ ਮੂਰਤਿ ਅਜੂਨੀ ਸੈ ਭੰ ਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ।

ਸਲੋਕ ਮਹਲਾ ਪਹਿਲਾ ੧ ।

ਪੜਿ ਪੁਸਤਕ ਸੰਧਿਆ ਬਾਦੰ । ਸਿਲ ਪੂਜਸਿ ਬਗੁਲ ਸਮਾਧੰ ।
ਮੁਖ ਝੂਠੁ ਬਿਭੂਖਨ ਸਾਰੰ । ਤ੍ਰੈ ਪਾਲ ਤਿਹਾਲ ਬਿਚਾਰੰ ।
ਗਲਿ ਮਾਲਾ ਤਿਲਕ ਲਿਲਾਟੰ । ਦੁਇ ਧੋਤੀ ਬਸਤ੍ਰ ਕਪਾਟੰ ।
ਜੋ ਜਾਨਮਿ ਬ੍ਰਹਮੰ ਕਰਮੰ । ਸਭ ਫੋਕਟ ਨਿਸਚੈ ਕਰਮੰ ।
ਕਹੁ ਨਾਨਕ ਨਿਸਰੋ ਧਿਆਵੇ । ਬਿਨੁ ਸਤਿਗੁਰ ਬਾਟ ਨ ਪਾਵੈ ।
ਨਿਹ ਫਲੰਤਸੁ ਜਨਮਸੁ ਜਾਵਦ ਬ੍ਰਹਮ ਨ ਬਿੰਦਤੇ ।
ਸਾਗਰੰ ਸੰਸਾਰਸੁ ਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦੀ ਤਰਹਿ ਕੇ ।
ਕਰਣ ਕਾਰਣ ਸਮਰਥੁ ਹੈ ਕਹੁ ਨਾਨਕ ਬੀਚਾਰਿ ।
ਕਾਰਣੁ ਕਰਤੇ ਵਸਿ ਹੈ ਜਿਨਿ ਕਲ ਰਖੀ ਧਾਰਿ ।੨।

ਅਤੇ
ਬਾਟ
ਨਿਮ
ਸਾਹਿ

ਗੰਗ
ਉਸ
ਉਸ
ਜਲ
ਉਸ
ਬੈਕੰ
ਦੇਖ
“ਧ

ਜੋਗ ਸਬਦੰ ਗਿਆਨ ਸਬਦੰ, ਬੰਦ ਸਬਦੰ ਤ ਬ੍ਰਾਹਮਣਹ
ਖੁਤੀ ਸਬਦੰ ਸੂਰ ਸਬਦੰ, ਸੂਦ੍ਰ ਸਬਦੰ ਪ੍ਰਾਕ੍ਰਿਤਹ ।
ਸਰਬ ਸਬਦੰ ਤ ਏਕ ਸਬਦੰ, ਜੇ ਕੋ ਜਾਨਿਸ ਭੇਉ ।
ਨਾਨਕ ਤਾ ਕੋ ਦਾਸੁ ਹੈ, ਸੋਈ ਨਿਰੰਜਨ ਦੇਉ ।੩।
ਏਕ ਕ੍ਰਿਸਨੰ ਤ ਸਰਬ ਦੇਵਾ, ਦੇਵ ਦੇਵਾ ਤ ਆਤਮਹ ।
ਆਤਮ ਸ੍ਰੀ ਬਾਸ ਦੇਵਸੁ ਜੋ ਕੋਈ ਜਾਨਿਸ ਭੇਵ ।
ਨਾਨਕ ਤਾ ਕੋ ਦਾਸੁ ਹੈ, ਸੋਈ ਨਿਰੰਜਨ ਦੇਵ ।੪।

ਗੁਰੂ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਦੇ ਮੁਖਾਰ ਬਿੰਦ ਤੋਂ ਇਹ ਦੈਵੀ
ਅਤੇ ਸੰਸਾਰ ਸਮੁੰਦਰ ਤੋਂ ਪਾਰ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਅਲੌਕਿਕ
ਬਾਣੀ ਸਰਵਨ ਕਰਨ ਦੀ ਦੇਰ ਸੀ ਕਿ ਸਭਦੇ ਸੀਸ
ਨਿਮ੍ਰਤਾ ਤੇ ਸ਼ਰਧਾ ਦੇ ਨਾਲ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ
ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਤੇ ਝੁਕ ਗਏ। ਮਨ ਨਿਰਮਲ ਹੋ ਗਿਆ।

ਉਧਰ ਕੁੱਤੇ ਦਾ ਸਰੂਪ ਤਿਆਗ ਕੇ ਬੈਠੇ ਧੰਡਿਤ
ਗੰਗਾ ਰਾਮ ਤੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਕ੍ਰਿਪਾ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਪਈ ਤਾਂ
ਉਸ ਵੀ ਹਥ ਜੋੜਕੇ ਅੰਤਿਮ ਨਮਸਕਾਰ ਕੀਤੀ ਅਤੇ
ਉਸ ਸਰੂਪ ਨੂੰ ਵੀ ਤਿਆਗ ਦਿਤਾ। "ਜਿਉ ਜਲ ਮਹਿ
ਜਲ ਆਇ ਖਟਾਨਾ । ਤਿਉ ਜੋਤੀ ਸੰਗ ਜੋਤਿ ਸਮਾਨਾ ।"
ਉਸ ਪੰਡਿਤ ਦੇ ਜੀਵ ਆਤਮਾ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਨੇ ਸਿਧਾ
ਬੈਕੁੰਠ ਧਾਮ ਵਿਚ ਭੇਜ ਦਿਤਾ। ਇਹ ਸੁੰਦਰ ਨਜ਼ਾਰਾ
ਦੇਖਕੇ ਸਾਰੇ ਦਰਸ਼ਕ ਵਿਸਮਾਦ ਸਰੂਪ ਹੋਕੇ ਲਗੇ ਕਹਿਣ
"ਧਨ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ, ਧਨ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ, ਧਨ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ।"

ਪੰਡਿਤ ਗੋਪਾਲ ਸ਼ਾਸਤਰੀ ਨੇ ਹਥ ਜੋੜਕੇ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ
“ਮਹਾਰਜ ਆਪ ਜੀ ਦੇ ਚਰਨ ਪੈਣ ਕਰਕੇ ਇਹ ਬਾਗ
ਪਵਿਤ੍ਰ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ। ਹੁਣ ਇਹ ਬਾਗ ਮੇਰਾ ਨਹੀਂ ਰਿਹਾ”
ਅਜ ਇਹ ਬਾਗ ਮੈਂ ਆਪ ਜੀ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਵਿਚ ਭੇਟ ਕਰ
ਰਿਹਾ ਹਾਂ। ਅਤੇ ਇਹ ਆਪ ਜੀ ਦਾ ਹੈ।” ਸੋ ਉਸ
ਦਿਨ ਤੋਂ ਇਸਦਾ ਨਾਮ ਗੁਰੂ ਬਾਗ ਪ੍ਰਸਿਧ ਹੋ ਗਿਆ।
ਇਹ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਗੁਰੂ ਬਾਗ ਰੇਲਵੇ ਸਟੇਸ਼ਨ ਤੋਂ ਡੇਢ ਮੀਲ
ਤ ਮਹੱਲਾ ਕਮੱਛਾ ਵਿਚ ਹੈ।

ਸਿਖ ਰਾਜ ਮਗਰੋਂ ਸ੍ਰ : ਲਹਿਣਾ ਸਿੰਘ ਬਹਾਦਰ, ਸ੍ਰ :
ਦੇ ਸਿੰਘ ਦੇ ਸਪੁਤ੍ਰ ਸ੍ਰ : ਨੋਧਾ ਸਿੰਘ ਮਜੀਠਾ ਵਾਸੀ
ਸ਼ੇਰ ਗਿਲ ਅਤੇ ਰਾਣੀ ਸ੍ਰੀ ਕੌਰ ਆਦਿ ਗੁਰੂ ਪਿਆਰਿਆਂ ਨੇ
ਇਸ ਅਸਥਾਨ ਅਤੇ ਇਸਦੇ ਅੰਦਰ ਬਣੇ ਵਿਸ਼ਾਲ ਖੂਹ ਦੀ
ਸੇਵਾ ਸੰਭਾਲ ਸਮੇਂ-ਸਮੇਂ ਅਨਸਾਰ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ
ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਦੀਆਂ ਖੂਸ਼ੀਆਂ ਅਤੇ ਬਰਕਤਾਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੀਆਂ।
ਖੂਹ ਵਿਚ ਲਗੀ ਸਿਲ (ਪੜੀ) ਮਜੀਠਾ ਖਾਨਦਾਨ ਵਲੋਂ
ਕੀਤੀ ਸੇਵਾ ਦੀ ਇਹ ਅਟਲ ਯਾਦਗਾਰ ਹੈ ਜੋ ਆਉਂਦੀਆਂ
ਪੀੜ੍ਹੀਆਂ ਨੂੰ ਸਦਾ ਹੀ ਪ੍ਰੇਰਨਾ ਦੇ ਰਹੀ ਹੈ ਅਤੇ ਦੇਂਦੀ
ਰਹੇਗੀ।

ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਬੜੀ ਸੰਗਤ

ਇਹ ਅਸਥਾਨ ਨੌਵੀਂ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਤੇਗ
ਬਹਾਦਰ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦਾ ਹੈ। ਜੋ ਸਟੇਸ਼ਨ ਤੋਂ

ਲਗ ਭਗ ੩ ਮੀਲ ਦੂਰ ਸ਼ਹਿਰ ਦੀ ਕੇਂਦਰੀ ਅਤੇ
ਘਣੀ ਆਬਾਦੀ ਮਹੱਲਾ ਨੀਚੀ ਬਾਗ ਵਿਖੇ ਹੈ।

ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੇ ਪੰਜਾਬ
ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਵਸਦੀਆਂ ਸਿਖ ਸੰਗਤਾਂ ਦੇ ਬਾਰ ਬਾਰ ਦੇ
ਸਦੇ ਅਤੇ ਪਿਆਰ ਭਰੀਆਂ ਤਾਂਘਾਂ ਕਾਰਨ ਪੂਰਬੀ
ਪ੍ਰਾਂਤਾਂ ਦੀ ਬੰਗਾਲ ਅਤੇ ਆਸਾਮ ਤਕ ਯਾਤ੍ਰਾ ਕੀਤੀ।

ਆਪ ਜੀ ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਕਈ ਅਸਥਾਨਾਂ ਤੋਂ ਹੁੰਦੇ ਦਿਲੀ,
ਆਗਰਾ, ਮਥਰਾ, ਕਾਨਪੁਰ ਆਦਿ ਥਾਵਾਂ ਤੋਂ ਸਿਖ ਸੰਗਤਾਂ
ਨੂੰ ਦਰਸ਼ਨ ਅਤੇ ਸੱਤ ਉਪਦੇਸ਼ ਦੇਂਦੇ ਹੋਏ ਜਨਵਰੀ
੧੬੬੬ ਈਸਵੀ ਵਿਚ ਪ੍ਰਯਾਗ ਤੁਬੇਣੀ ਪੁਜੇ। ਇਥੇ
ਆਪ ਜੀ ਕਈ ਮਹੀਨੇ ਠਹਿਰੇ। ਸੰਗਤਾਂ ਨੂੰ ਤਾਰਦੇ
ਅਤੇ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦੇ ਮਿਸ਼ਨ ਦਾ ਪ੍ਰਚਾਰ
ਕਰਦੇ ਰਹੇ। ਲੋੜਵੰਦਾਂ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਲਈ ਬਹੁਤ
ਪੁਨ ਦਾਨ ਕੀਤਾ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਬਹੁਤ ਜਸ
ਹੋਇਆ।

ਉਸ ਸਮੇਂ ਕਾਸ਼ੀ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਨਾਮ ਲੈਵਾ ਇਕ
ਬਿਰਧ ਬਾਬਾ, ਭਾਈ ਕਲਿਆਣ ਜੀ ਰਹਿੰਦੇ ਸਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ
ਦੀ ਆਜੂ ੧੦੦ ਸਾਲ ਤੋਂ ਉਪਰ ਹੋ ਚੁਕੀ ਸੀ।
ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸੁਣਿਆ ਕਿ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਜੀ
ਦੀ ਗੱਦੀ ਦੇ ਮਾਲਕ ਨੌਵੇਂ ਗੁਰੂ ਜੀ ਸ੍ਰੀ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ

ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਪ੍ਰਯਾਗ ਵਿਖੇ ਸਗਤਾਂ ਨੂੰ ਤਾਰ ਰਹੇ ਹਨ,
 ਤਾਂ ਦਰਸਨ ਲਈ ਮਨ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਤਾਂਘ ਹੋਈ ।
 ਸਗੀਰ ਉਥੇ ਪੁਜਣ ਤੋਂ ਅਸਮਝਥ ਸੀ । ਬਾਬਾ ਜੀ ਨੇ
 ਸਚੇ ਹਿਰਦੇ ਨਾਲ ਅਪਣੀ ਸੁਰਤ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਚਰਨਾਂ ਵਿਚ
 ਜੋੜਿਆ ਤੇ ਡਾਹਦੇ ਵੈਰਾਗ ਵਿਚ ਇਕ ਸ਼ਬਦ ਗਾਇਨ
 ਕਰਨਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤਾ :-

ਘੋਲ ਘੁਮਾਈ ਲਾਲਨਾ, ਗੁਰ ਮਨ ਦੀਨਾ ।

ਸੁਣ ਸ਼ਬਦ ਤੁਮਾਰਾ, ਮੇਰਾ ਮਨ ਭੀਨਾ ।

ਇਹੁ ਮਨ ਭੀਨਾ ਜਿਉ ਜਲ ਮੀਨਾ, ਲਾਗਾ ਰੰਗ ਮੁਰਾਰਾ ।

ਕੀਮਤ ਕਹੀ ਨ ਜਾਈ ਠਾਕੁਰ, ਤੈਰਾ ਮਹਲ ਅਪਾਰਾ ।

ਸਗਲ ਗੁਣਾ ਕੇ ਦਾਤੇ ਸੁਆਮੀ, ਬਿਨਉ ਸੁਨਹੁ ਇਕ ਦੀਨਾ ।

ਦੇਹੁ ਦਰਸ ਨਾਨਕ ਬਲਿਹਾਰੀ ਜੀਅੜਾ ਬਲਿ ਬਲਿ ਕੀਨਾ ।

(ਤੂਖਾਰੀ ਛੰਤ ਮ: ੫ ਪਨਾਂ ੧੧੧੭)

ਇੰਜ ਅਤਦਾਸ ਕਰਨ ਦੀ ਦੇਰ ਸੀ ਕਿ ਪ੍ਰੇਮ
 ਦੀਆਂ ਤਾਰਾਂ ਖੜਕ ਗਈਆਂ । ਅੰਤ੍ਰਯਾਮੀ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਨੂੰ
 ਅਨਭਵ ਹੋਇਆ ਕਿ ਕੋਈ ਬਿਰਹੁ ਕੁਠੀ ਆਤਮਾ ਯਾਦ
 ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ :-

“ਸੇਵਕ ਕੋ ਨਿਕਟੀ ਹੋਏ ਦਿਖਾਵੈ । ਜੋ ਜੋ ਕਹ ਠਾਕੁਰ
 ਪਹਿ ਸੇਵਕ, ਤਤ ਕਾਲ ਹੋਏ ਆਵੈ ।

(ਪਨਾਂ ੪੦੩)

ਅਲਾਹਾਬਾਦ ਤਿੰਬੇਣੀ ਤੋਂ ਚਲਕੇ ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ
ਸਾਹਿਬ ਮਿਰਜਾਪੁਰ, ਚੁਨਾਰ, ਭੂਲੀ ਸਾਹਿਬ ਅਤੇ ਛੋਟਾ
ਮਿਰਜਾਪੁਰ ਆਦਿ ਥਾਵਾਂ ਤੇ ਹੁੰਦੇ ਹੋਏ ਭਾਈ ਕਲਿਆਣ
ਜੀ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਿਵਾਸ ਅਸਥਾਨ ਕਾਸ਼ੀ ਵਿਖੇ ਆ
ਦਰਸ਼ਨ ਦਿਤੇ ।

ਇਹ ਅਸਥਾਨ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਬੜੀ ਸੰਗਤ ਦੇ ਨਾਮ
ਲਾਲ ਪ੍ਰਸਿਧ ਹੈ ਅਤੇ ਸ਼ਹਿਰ ਦੇ ਵਪਾਰਕ ਕੇਂਦਰ ਚੰਕ ਦੇ
ਨੇੜੇ ਮਹੱਲਾ ਆਸ ਭੈਰੋਂ ਨੀਚੀ ਬਾਗ ਵਿਖੇ ਹੈ ।

ਇਥੇ ਰਹਿੰਦਿਆਂ ਮਹਾਰਾਜ ਨੇ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ
ਦੇ ਚਲਾਏ ਹੋਏ ਮਿਸ਼ਨ ਅਨੁਸਾਰ ਸਿੱਖ ਧਰਮ ਦਾ ਬਹੁਤ
ਪ੍ਰਚਾਰ ਕੀਤਾ । ਇਲਾਕੇ ਵਿਚ ਦੂਰ ਦੂਰ ਤਕ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ
ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਜੱਸ ਫੈਲਿਆ ।

ਭਾਈ ਕਲਿਆਣ ਜੀ ਦੇ ਮਕਾਨ ਦੇ ਅੰਦਰ ਇਕ
ਝੋਰਾ ਸੀ । ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ੭ ਮਹੀਨੇ ੧੩ ਦਿਨ ਇਸ ਤਖ
ਅਸਥਾਨ ਵਿਚ ਤਪੱਸਿਆ ਕੀਤੀ ।

ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਦਾ ਨਿਤਯ ਕਰਮ ਸੀ, ਸਵਾ ਪਹਿਰ
ਭਾਤ ਚੁਹਿੰਦੇ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰਕੇ ਸਿਮਰਨ ਵਿਚ ਲੀਨ ਹੋ
ਜਾਇਆ ਕਰਦੇ ਸਨ । ਇਕ ਦਿਨ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲੇ ਜਦੋਂ
ਮਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਬਸਤ੍ਰ ਉਤਾਰਕੇ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰਨ ਹੀ ਲਗੇ

ਸਨ ਭਾਈ ਕਲਿਆਣ ਜੀ ਨੂੰ ਯਾਦ ਆ ਗਿਆ ਤੇ ਕਹਿਣ ਲਗੇ "ਸਚੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਜੀ ਅਜ ਤਾਂ ਗ੍ਰਹਿਣ ਹੈ । ਲਖਾਂ ਲੋਕ ਅਜ ਗੰਗਾ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰਨਗੇ, ਕਿਰਪਾ ਕਰੋ, ਅਸੀਂ ਵੀ ਚਲਕੇ ਗੰਗਾ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰ ਆਈਏ ਤਾਂ ਗੁਰੂ ਜੀ ਕਹਿਆ ਕਿ ਗੰਗਾ ਮਾਈ ਨੂੰ ਬੇਨਤੀ ਕਰੋ, ਸਾਨੂੰ ਇਥੇ ਹੀ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰਾ ਦੇਵੇ । ਇਹ ਸੁਣ ਭਾਈ ਕਲਿਆਣ ਜੀ ਬੋਲੇ, "ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਜੀ ਇਹ ਕਿਵੇਂ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ? ਗੰਗਾ ਇਥੋਂ ਅਧਾ ਮੀਲ ਦੂਰ ਹੈ, ਅਤੇ ਕਾਫੀ ਨੀਂਵੀਂ ਹੈ" ਤਦ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਘਰ ਵਿਚ ਲਗੀ ਹੋਈ ਇਕ ਸਿਲਾ ਨੂੰ ਪੁਟਣ ਲਈ ਕਹਿਆ ਜਿਸਦੇ ਪੁਟਣ ਤੇ ਉਥੋਂ ਗੰਗਾ ਦੇ ਨਿਰਮਲ ਜਲ ਦੀ ਧਾਰਾ ਨਿਕਲ ਪਈ । ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਅਤੇ ਹੋਰ ਸਭਨਾਂ ਨੇ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕੀਤਾ । ਜਦੋਂ ਘਰ ਅਤੇ ਵੇਹੜੇ ਵਿਚ ਪਾਣੀ ਭਰਨ ਲਗਾ ਤਾਂ ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਦੇ ਹੁਕਮ ਅਨੁਸਾਰ ਉਹ ਪੱਥਰ ਦੀ ਸਿਲ ਉਸੀ ਥਾਂ ਰਖ ਦਿਤੀ ਤੇ ਗੰਗਾ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਦੀ ਛੂਹ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਕੇ ਨੀਂਵੀਂ ਚਲੀ ਗਈ । ਉਹ ਜਲ ਦਾ ਸ੍ਰੋਤ ਅਜ ਤਕ " ਬਾਉਲੀ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਇਸ ਅਸਥਾਨ ਤੇ ਮੌਜੂਦ ਹੈ । ਸੰਗਤਾਂ ਹਰ ਰੋਜ਼ ਇਥੋਂ ਅਮ੍ਰਿਤ ਲੈਕੇ ਅਪਣਾ ਤਨ ਮਨ ਸੀਤਲ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ । ਨਿਸ਼ਚੇਵਾਨਾਂ ਦੇ ਕਈ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਰੋਗ ਇਸ ਅਮ੍ਰਿਤ ਦੇ ਪੀਣ ਨਾਲ ਦੂਰ ਹੋਏ ਹਨ ।

ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੇ ਜਦੋਂ ਅਗਲੇ ਸਫਰ ਦੀ ਤਿਆਰੀ ਕੀਤੀ, ਤਾਂ ਭਾਈ ਕਲਿਆਣ ਜੀ ਅਤੇ ਹੋਰ ਸ਼ਰਧਾਲੂ ਸਿਖ ਸੰਗਤਾਂ ਬਹੁਤ ਉਦਾਸ ਹੋਈਆਂ। ਅਖਾ ਪਿਆਰ ਅਤੇ ਵਿਛੋੜੇ ਦੇ ਹੰਝੂ ਕੇਰਨ ਲਗੀਆਂ। ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ "ਸਚੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਜੀ, ਅਸੀਂ ਹੁਣ ਆਪ ਜੀ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨਾਂ ਤੋਂ ਬਗੈਰ ਕਿਸ ਆਸਰੇ ਜੀਵਾਂਗੇ?" ਤਾਂ ਸਤਿਗੁਰ ਜੀ ਨੇ ਅਪਣੇ ਪਵਿਤ੍ਰ ਸਰੀਰ ਨਾਲ ਛੋਹਿਆ ਹੋਇਆ ਢਾਕੇ ਦੀ ਮਲਮਲ ਦਾ ਇਕ ਚੌਲਾ ਦੇਕੇ ਕਹਿਆ ਕਿ ਸ਼ਰਧਾ ਅਤੇ ਪਰੇਮ ਨਾਲ ਇਸਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕੀਤਿਆਂ ਤੁਹਾਨੂੰ ਸਾਡੇ ਦਰਸ਼ਨ ਹੋਣਗੇ। ਨਾਲ ਹੀ ਅਖਣੇ ਪਵਿਤ੍ਰ ਚਰਨਾਂ ਦਾ ਜੋੜਾ ਵੀ ਦਿਤਾ। ਇਹ ਪਵਿਤ੍ਰ ਨਿਸ਼ਾਨੀਆਂ ਅਜ ਤਕ ਇਥੇ ਮੌਜੂਦ ਹਨ। ਅਤੇ ਸੰਗਤਾਂ ਸ਼ਰਧਾ ਨਾਲ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਬੜੀ ਸੰਗਤ ਵਿਚ ਪੁਜਕੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ।

ਭਾਈ ਕਲਿਆਣ ਜੀ ਦਾ ਘਰ ਸਿਖਾਂ ਅਤੇ ਸ਼ਰਧਾਲੂਆਂ ਲਈ ਪਵਿਤ੍ਰ ਅਸਥਾਨ ਬਣ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਥੇ ਇਸ ਵਕਤ ਬੜਾ ਸ਼ਾਨਦਾਰ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਜਿਸ ਦੀ ਨਵੀਂ ਉਸਾਰੀ ੧੯੫੦ ਦੇ ਲਗ ਭਗ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਦੀ ਇਮਾਰਤ ਸਾਧਾਰਨ ਸੀ। ਬਹੁਤ ਸ਼ਾਲ ਪਹਿਲੇ ਸਿਖਾਂ ਨੇ ਕਾਫੀ ਯਤਨ ਨਾਲ ਇਹ ਅਸਥਾਨ ਉਦਾਸੀ ਮਹੰਤਾਂ ਦੇ ਕਬਜ਼ੇ ਚੋਂ ਲਿਆ

ਸੀ। ਇਸ ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਦੀ ਸੇਵਾ ਮਹਾਰਾਜਾ ਰਣਜੀਤ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਮਹਾਰਾਜਾ ਪਟਿਆਲਾ ਨੇ ਕਰਵਾਈ ਸੀ।

ਪਟਨੇ ਸਾਹਿਬ ਤੋਂ ਅਨੰਦਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਜਾਂਦਿਆਂ ਸਾਹਿਬ ਜ਼ਾਦਾ ਗੋਬਿੰਦ ਰਾਏ ਜੀ ਨੇ ਸਤਿ ਸਾਲ ਦੀ ਆਜੂ ਵਿਚ, ਜਦੋਂ ਕਾਲੀ ਨਗਰੀ ਵਿਚ ਚਰਨ ਪਾਏ ਤਾਂ ਆਪ ਜੀ ਮਾਤਾ ਗੁਜਰੀਜੀ, ਮਾਮਾ ਕਿਰਪਾਲ ਜੀ ਅਤੇ ਹਰ ਸੰਗਤਾਂ ਸਹਿਤ ਅਪਣੇ ਪਿਤਾ ਗੁਰਦੇਵ ਜੀ ਦੇ ਇਸੇ ਅਸਥਾਨ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਬੜੀ ਸੰਗਤ ਵਿਖੇ ਹੀ ਕੁਝ ਦਿਨ ਰਹੇ। ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦੇ ਚਲਾਏ ਹੋਏ ਮਿਸ਼ਨ ਦਾ ਪ੍ਰਚਾਰ ਪਣੀ ਇਸ ਬਾਲ ਅਵਸਥਾ ਵਿਚ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਕਈ ਵਿਦਵਾਨ ਪੰਡਿਤਾਂ ਦੇ ਸੰਕਿਆਂ ਦੀ ਨਵਿਰਤੀ ਆਪ ਜੀ ਨੇ ਬੜੇ ਕਮਾਲ ਢੰਗ ਨਾਲ ਕੀਤੀ। ਜਿਸ ਨਾਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਬੜੀ ਤਸੱਲੀ ਹੋਈ।

ਇਥੋਂ ਪ੍ਰਯਾਗ ਨੂੰ ਚਲਣ ਲਗਿਆਂ ਸੰਗਤਾਂ ਦੀ ਸ਼ਰਧਾ ਅਤੇ ਹਿਆਰ ਵੇਖਦਿਆਂ ਆਪ ਜੀ ਨੇ ਅਪਣੇ ਚਰਨਾਂ ਦਾ ਮਖਮਲੀ ਜੋੜਾ ਸੰਗਤਾਂ ਨੂੰ ਬਖਸ਼ੀਸ਼ ਕੀਤਾ। ਬਾਲਾ ਪ੍ਰੀਤਮ ਦੀ ਬਾਲ ਅਵਸਥਾ ਦੀ ਇਹ ਨਿਸ਼ਾਨੀ ਵੀ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਬੜੀ ਸੰਗਤ ਵਿਖੇ ਮੌਜੂਦ ਹੈ।

ਇਸ ਤੋਂ ਛੁੱਟ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਸਾਹਿਬ, ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਅਤੇ ਮਾਤਾ ਸਾਹਿਬ ਦੇਵੀ

ਜੀ ਦੇ ਕੁਝ ਹੁਕਮ ਨਾਮੇ ਵੀ ਇਥੇ ਮੌਜੂਦ ਹਨ । ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਾਰੀਆਂ ਯਾਂਦਗਾਰਾਂ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਕੇ ਸੰਗਤਾਂ ਅਪਣੇ ਧਨ ਭਾਗ ਸਮਝਦੀਆਂ ਹਨ ।

ਬਨਾਰਸ ਵਿਖੇ

ਗੁਰੂ ਘਰ ਨਾਲ ਨੇੜੇ ਦਾ ਸਬੰਧ ਰਖਣ ਵਾਲੇ ਹੋਰ ਮਹਾਪੁਰਸ਼ਾਂ ਦੇ ਅਸਥਾਨ ਜੋ ਗੁਰਦਵਾਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀ ਵਾਰਾਣਸੀ ਦੇ ਇੰਤਜ਼ਾਮ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਹਨ ।

ਗੁਰਦਵਾਰਾ ਚੇਤਨ ਮਠ

ਛੇਵੇਂ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਹਰਿਗੋਬਿੰਦ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਸਮੇਂ ਗੁਰੂ ਘਰ ਦੇ ਵੇਦ ਵਿਆਸ, ਮਹਾਨ ਵਿਦਵਾਨ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ, ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਦੇ ਵਰਤਾਏ ਹੋਏ ਸਾਗ ਅਨਸਾਰ ਕਾਬਲ ਤੋਂ ਆਕੇ ਕਾਸ਼ੀ ਵਿਚ ਠਹਿਰੇ । ਇਥੇ ਰਹਿਕੇ ਆਪ ਜੀ ਨੇ ਗੁਰੂ ਘਰ ਦਾ ਅਤੇ ਸਿਖੀ ਦਾ ਬਹੁਤ ਪ੍ਰਚਾਰ ਕੀਤਾ । ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਚਾਰ ਦਾ ਸਦਕਾ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਲੋਕੀਂ, ਵੱਡੇ ਵੱਡੇ ਵਿਦਵਾਨ ਅਤੇ ਉਸ ਸਮੇਂ ਦੇ ਕਾਸ਼ੀ ਦੇ ਨਰੇਸ਼ ਤਕ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਦੇ ਸੇਵਕ ਬਣ ਗਏ ਸਨ । ਰਾਜਾ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਬੜੀ ਸੇਵਾ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਰਹਿਣ ਲਈ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਰੰਜ ਵਿਖੇ ਇਕ ਬਹੁਤ ਸੁੰਦਰ ਅਸਥਾਨ ਅਰਪਨ ਕੀਤਾ ਜਿਸਦਾ ਨਾਮ ਅਜ ਕਲ "ਚੇਤਨ ਮਠ" ਕਰਕੇ ਮਸ਼ਹੂਰ ਹੈ ।

ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਨੇ ਅਨੰਦ ਪੁਰ ਸਾਹਿਬ ਤੋਂ ਅਪਣੇ ਪੰਜਾਂ ਸਿੰਘਾਂ ਨੂੰ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ ਵਿਦਿਆ ਪੜ੍ਹਣ ਲਈ ਭਗਵੇ ਬਸਤ੍ਰ ਪਹਿਨਾ ਕੇ ਭੇਜਿਆ ਤਾਂ ਉਹ ਪੰਜ ਸਿੰਘ ਵੀ ਆਕੇ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਦੇ ਇਸੇ ਅਸਥਾਨ ਠਹਿਰੇ ਸਨ ਅਤੇ ਇਥੇ ਰਹਿਕੇ ਵਿਦਿਆ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੀ ਸੀ। ਅਜ ਤਕ ਇਸ ਅਸਥਾਨ ਤੇ ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ ਵਿਦਿਆਲਾ ਚਲ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇਹ ਅਸਥਾਨ ਨਿਰਮਲੇ ਸੰਤਾਂ ਦੇ ਕਬਜ਼ੇ ਵਿਚ ਹੈ ਅਤੇ ਇਥੇ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਕਬੀਰ ਮੱਠ

ਇਹ ਅਸਥਾਨ ਕਬੀਰ ਚੌਰਾਹਾਂ ਮਹਲੇ ਵਿਚ ਜਨਾਨਾ ਹਸਪਤਾਲ ਦੇ ਨਾਲ ਲਗਦੀ ਗਲੀ ਵਿਚ ਹੈ। ਰੇਲਵੇ ਸਟੇਸ਼ਨ ਤੋਂ ਕਰੀਬ ਦੋ ਮੀਲ ਦੂਰ ਹੈ। ਨੀਰੂ ਅਤੇ ਨੀਮਾਂ ਦੇ ਇਸ ਰਿਹਾਇਸ਼ੀ ਘਰ ਵਿਚ ਹੀ ਕਬੀਰ ਜੀ ਦਾ ਪਾਲਨ ਪੋਸ਼ਨ ਹੋਇਆ। ਬਚਪਨ ਦੇ ਕੌਤਕ ਅਤੇ ਵੱਡੇ ਹੋ ਬ੍ਰਾਹਮਣਾਂ ਦੇ ਪਖੰਡ ਨੂੰ ਤੋੜਕੇ ਇਕ ਭਗਵਾਨ ਦੇ ਨਾਮ ਦਾ ਹੀ ਪ੍ਰਚਾਰ ਕੀਤਾ। "ਇਸ ਅਸਥਾਨ ਤੇ ਅਜ ਕਲ ਕਬੀਰ ਮਠ ਹੈ। ਇਥੇ ਕਬੀਰ ਜੀ ਦੇ ਕੁਝ ਗ੍ਰੰਥ, ਇਕ ਟੋਪੀ, ਇਕ ਲੋਟਾ, ਖੜਾਵਾਂ ਅਤੇ ਇਕ ਹਜ਼ਾਰ ਮਣਕੇ ਦੀ ਇਕ ਮਾਲਾ ਜਿਸ ਵਿਚ ਦਸ ਮਣਕੇ ਭਗਤ ਰਾਮ ਨੰਦ ਜੀ ਦੇ ਵੀ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ। ਜੋ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ

ਭਗਤ ਕਬੀਰ ਜੀ ਨੂੰ ਦਿਤੇ ਸਨ । ਭਗਤ ਕਬੀਰ ਜੀ ਇਸੇ ਅਸਥਾਨ ਤੇ ਖੱਡੀ ਚਲਾ ਕੇ ਕਿਰਤ ਕਰਦੇ ਸਨ । ਇਹ ਅਸਥਾਨ ਕਬੀਰ ਪੰਥੀਆਂ ਦੇ ਕਬਜ਼ੇ ਵਿਚ ਹੈ । ਕਬੀਰ ਜੀ ਦੀ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀ ਬਾਣੀ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚ ਦਰਜ ਹੈ ।

ਭਗਤ ਰਵਿਦਾਸ ਜੀ ਦਾ ਅਸਥਾਨ

ਗੰਗਾ ਕਿਨਾਰੇ ਨਗਵਾ ਘਾਟ ਦੇ ਨੇੜੇ, ਰਾਮ ਨਗਰ ਜੋ ਕਿਲ੍ਹੇ ਦੇ ਸਾਮਨੂੰ ਗਵਰਧਨ ਪੁਰ ਨਾਮ ਦੇ ਪਿੰਡ ਵਿਚ ਇਕ ਚੰਗੇ ਖਾਂਦੇ ਪੀਂਦੇ ਚਮਾਰ ਜਾਤੀ ਦੇ ਪ੍ਰਵਾਰ ਵਿਚ ਰਵਿਦਾਸ ਜੀ ਨੇ ਕੁਝ ਅਲੌਕਿਕ ਸੁਚੀ ਅਤੇ ਨਿਰਮਲ ਆਤਮਾ ਲੈਕੇ ਜਨਮ ਲਿਆ । ਬਚਪਨ ਤੋਂ ਹੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਝੁਕਾਉ ਭਗਤੀ, ਸੇਵਾ - ਭਾਵ ਅਤੇ ਇਕ ਪ੍ਰਭੂ ਨਾਮ ਸਿਮਰਨ ਵਲ ਵਧਦਾ ਗਿਆ ਫਿਰ ਭਗਤ ਕਬੀਰ ਜੀ ਵਰਗੇ ਮਹਾਤਮਾ ਦੇ ਮੇਲ ਅਤੇ ਕਾਸ਼ੀ ਦੀ ਪਵਿਤ੍ਰ ਨਗਰੀ ਦੇ ਵਾਤਾਵਰਣ ਨਾਲ ਰਵਿਦਾਸ ਜੀ ਤੇ ਹੋਰ ਵੀ ਰਬੀ ਰੰਗ ਚੜ੍ਹ ਗਿਆ । ਰਾਮਾਨੰਦ ਜੀ ਵਰਗਾ ਮਹਾਤਮਾ ਗੁਰੂ ਮਿਲ ਗਿਆ ਅਤੇ ਰਵਿਦਾਸ ਜੀ ਹਰ ਸਮੇ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਪਿਆਰ ਵਿਚ ਹੀ ਲੀਨ ਰਹਿਣ ਲਗ ਪਏ । ਇਕ ਸਾਧਾਰਨ ਜਹੀ ਝੁਗੀ ਵਿਚ ਪ੍ਰਵਾਰ ਸਮੇਤ ਰਹਿੰਦੇ ਸਨ । ਲੋਕਾਂ ਦੀਆਂ ਜੁਤੀਆਂ ਖੰਢ ਕੇ

ਆਪਣਾ ਗੁਜਾਰਾ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਆਏ ਗਏ ਸੰਤਾਂ
ਸਾਧੂਆਂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਬੜੇ ਪਿਆਰ ਨਾਲ ਕੀਤਾ
ਕਰਦੇ ਸਨ।

ਬ੍ਰਾਹਮਣਾਂ ਦੇ ਪਖੇਡ ਅਤੇ ਜਾਤ ਪਾਤ ਦੇ ਵਿਰੁਧ
ਆਪ ਜੀ ਨੇ ਬਹੁਤ ਕੁਝ ਲਿਖਿਆ ਤੇ ਵੰਗਾਰਿਆ।
ਇਕ ਈਸ਼ਵਰ ਦੇ ਅਟੂਟ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਅਤੇ ਉਸ ਦਾ
ਸਿਮਰਨ ਹੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਮੁਖ ਅਸੂਲ ਸੀ। ਆਪ ਜੀ
ਦੇ ੪੨ ਸ਼ਬਦ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਵਿਚ
ਦਰਜ ਹਨ।

ਇਸੇ ਗੁਰਦਫਨਪੁਰ ਵਿਚ ਭਗਤ ਰਵਿਦਾਸ ਜੀ
ਦੀ ਯਾਦ ਵਿਚ ਇਕ ਮੰਦਰ ਕਾਇਮ ਕੀਤਾ ਗਿਆ
ਹੈ। ਪੰਜਾਬ ਦੇ ਰਵਿਦਾਸੀ ਪਰੇਮੀਆਂ ਨੇ ਬੜੇ ਯਤਨਾਂ
ਨਾਲ ਇਸ ਜਗ੍ਹਾ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਕੇ ਇਕ ਮੰਦਰ
ਬਨਾਉਣ ਦਾ ਉਦਮ ਕੀਤਾ ਹੈ।

ਬਨਾਰਸ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਕੁਝ ਹੋਰ ਇਤਿਹਾਸਕ ਅਸਥਾਨ ਜੋ
ਗੁਰਦਵਾਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀ ਵਾਰਾਣਸੀ ਦੇ
ਇੰਤਜ਼ਾਮ ਵਿਚ ਚਲ ਰਹੇ ਹਨ।

੧) ਬਨਾਰਸ ਸ਼ਹਿਰ ਤੋਂ ਛੇ ਮੀਲ ਦੂਰ ਗੰਗਾ ਦੇ
ਕਿਨਾਰੇ ਛੋਟਾ ਮਿਰਜਾਪੁਰ ਨਾਮ ਦਾ ਕਸਬਾ ਹੈ।

ਅਲਾਹਾਬਾਦ
ਬਹਾਦਰ
ਕਸਬੇ ਦੇ
ਬਣੇ।
ਅਸਥਾਨ
ਨਾਲ ਇ
ਬਨਾਰਸ
ਦੀ ਫਿਰ
ਨਵੀਂ ਇ
ਸ੍ਰੀ
ਗੋਬਿੰਦ
ਵਿਚ ਪ
ਨੂੰ ਭਾ
ਸੰਗਤਾਂ
ਨਿਸ਼ਾਨ
ਅਪਣੇ
ਬਾਗ
ਕਾ ਬਾ
ਗੋਬਿੰਦ
ਗ੍ਰੰਥ
ਕੀਤੇ
ਇਕ

ਅਲਾਹਾਬਾਦ ਤੋਂ ਬਨਾਰਸ ਆਉਦਿਆਂ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਤੇਗ
 ਬਹਾਦਰ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੇ ਇਥੇ ਚਰਨ ਪਾਏ ਸਨ।
 ਕਸਬੇ ਦੇ ਸਾਰੇ ਵਸਨੀਕ ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਦੇ ਸ਼ਰਧਾਲੂ
 ਬਣੇ। ਸੰਗਤਾਂ ਨੇ ਗੁਰਦਵਾਰਾ ਬਣਾਇਆ। ਇਸ
 ਅਸਥਾਨ ਦਾ ਨਾਮ "ਸੰਗਤ ਘਾਟ" ਹੈ। ਸਮੇਂ ਦੇ ਗੇਡ
 ਨਾਲ ਇਸ ਦੀ ਇਮਾਰਤ ਡਿਗ ਚੁਕੀ ਹੈ। ਹੁਣ
 ਬਨਾਰਸ ਦੀ ਸੰਗਤ ਦੇ ਉਦਮ ਨਾਲ ਇਸ ਅਸਥਾਨ
 ਦੀ ਫਿਰ ਸੇਵਾ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਗਈ ਹੈ। ਗੁਰਦਵਾਰੇ ਦੀ
 ਨਵੀਂ ਇਮਾਰਤ ਬਣ ਰਹੀ ਹੈ।

ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਜੀ ਤੋਂ ਬਾਦ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ
 ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਨੇ ਵੀ ਬਾਲ ਅਵਸਥਾ
 ਵਿਚ ਪਟਨੇ ਸਾਹਿਬ ਤੋਂ ਪੰਜਾਬ ਜਾਦਿਆਂ ਇਸ ਧਰਤੀ
 ਨੂੰ ਭਾਗ ਲਾਏ। ਜਿਸ ਥਾਂ ਆਪ ਜੀ ਬਿਰਾਜੇ ਉਥੇ
 ਸੰਗਤਾਂ ਨੇ ਇਕ ਥੜਾ ਬਣਾਕੇ ਗੁਰਦਵਾਰਾ ਬਣਾਇਆ।
 ਨਿਸ਼ਾਨ ਸਾਹਿਬ ਝੂਲਦੇ ਰਹੇ। ਕਈ ਪ੍ਰੇਮੀਆਂ ਨੇ
 ਅਪਣੇ ਘਰ ਅਤੇ ਜ਼ਮੀਨ ਭੇਟਾ ਦੇਕੇ ਇਕ ਵਿਸ਼ਾਲ
 ਥਾਗ ਬਣਾਇਆ ਅਤੇ ਇਸ ਅਸਥਾਨ ਦਾ ਨਾਮ ਗੁਰੂ
 ਕਾ ਥਾਗ ਰਖਿਆ। ਇਥੋਂ ਟੁਰਨ ਲਗਿਆਂ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ
 ਗੋਬਿੰਦ ਰਾਏ ਜੀ ਨੇ ਸਿਖਾਂ ਦੀ ਬੇਨਤੀ ਕਰਨ ਤੇ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ
 ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਤੇ ਅਪਣੇ ਤੀਰ ਨਾਲ ਦਸਤਖਤ
 ਕੀਤੇ ਸਨ। ਇਹ ਬੀੜ ਇਸ ਵਕਤ ਇਸ ਕਸਬੇ ਦੇ
 ਇਕ ਹਲਵਾਈ ਪ੍ਰਵਾਰ ਪਾਸ ਹੈ। ਗੁਰਦਵਾਰੇ ਦੀ

ਇਮਾਰਤ ਗਿਰ ਚੁਕੀ ਹੈ। ਦੀਵਾਨ ਅਸਥਾਨ ਦਾ ਬੜਾ ਅਤੇ ਨਿਸ਼ਾਨ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਬੜਾ ਬਾਕੀ ਹਨ। ਬਗੀਚਾ ਕਰੀਬ ਦਸ ਵੀਘੇ ਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸਤੇ ਵੀ ਉਸੇ ਹਲਵਾਈ ਪ੍ਰਵਾਰ ਦਾ ਕਬਜ਼ਾ ਹੈ। ਪਤਾ ਚਲਿਆ ਹੈ ਕਿ ਸਰਕਾਰੀ ਕਾਗਜ਼ਾਂ ਵਿਚ "ਗੁਰੂ ਕਾ ਬਾਗ" ਬਦਲ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਅਪਣਾ ਨਿਜੀ ਨਾਮ ਦਰਜ ਕਰਵਾ ਲਿਆ ਹੈ।

ਗੁਰਦੁਵਾਰਾ ਭੂਲੀ ਸਾਹਿਬ

੨) ਬਨਾਰਸ ਤੋਂ ਕਰੀਬ ੨੦ ਮੀਲ ਦੂਰ ਮਿਰਜ਼ਾਪੁਰ ਜ਼ਿਲੇ ਵਿਚ "ਭੂਰੀਲੀ" ਨਾਮ ਦਾ ਇਕ ਕਸਬਾ ਹੈ। ਅਲਾਹਾਬਾਦ ਤੋਂ ਆਸਾਮ ਜਾਂਦਿਆਂ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੇ ਇਥੋਂ ਦੀਆਂ ਸੰਗਤਾਂ ਦੀ ਬੇਨਤੀ ਕਰਨ ਤੇ ਇਥੇ ਚਰਨ ਪਾਏ ਸਨ। ਜਿਥੇ ਆਪ ਜੀ ਬਿਰਾਜੇ ਸਨ ਉਥੇ ਸੰਗਤਾਂ ਨੇ ਗੁਰਦੁਵਾਰਾ ਬਣਾ ਦਿਤਾ ਸੀ। ਅਤੇ ਆਸ ਪਾਸ ਦੀ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀ ਜ਼ਮੀਨ ਸ਼ਰਧਾਲੂ ਪ੍ਰੇਮੀਆਂ ਨੇ ਦਾਨ ਦੇਕੇ ਇਸ ਅਸਥਾਨ ਦੇ ਨਾਮ ਲਵਾ ਦਿਤੀ ਸੀ। ਇਥੇ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ੧੯੬੦ ਤੋਂ ਗੁਰਦੁਵਾਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀ ਵਾਰਾਣਸੀ ਚਲਾ ਰਹੀ ਹੈ।

ਗੁਰਦਵਾਰਾ ਜਗਤਗੰਜ

ਇਹ ਇਤਹਾਸਕ ਅਸਥਾਨ ਸਿਖਾਂ ਦੇ ਨੌਵੇਂ ਗੁਰੂ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀ ਯਾਦ ਵਿਚ ਸੰਭਤ ਹੈ। ਰੇਲਵੇ ਸਟੇਸ਼ਨ ਤੋਂ ਦੋ ਕੀਲੋਮੀਟਰ ਦੀ ਦੂਰੀ ਤੇ ਮੁਹੱਲਾ ਜਗਤ ਗੰਜ ਗੁਰਦਵਾਰਾ ਭਵਨ ਨੰਬਰ ਸੀ ੨੭/੨੮ ਵਿਖੇ ਹੈ। ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਜੀ ਇਸ ਅਸਥਾਨ ਵਿਖੇ ਬਹੁਤ ਦਿਨਾਂ ਤਕ ਠਹਿਰੇ ਅਤੇ ਰੋਜ਼ ਸਤਿਸੰਗ ਅਤੇ ਕੀਰਤਨ ਦਰਬਾਰ ਹੁੰਦਾ ਆਸਪਾਸ ਦੇ ਸਰਧਾਲੂ ਸਤਿਸੰਗੀ ਰੋਜ਼ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਦਰਸਨਾਂ ਨੂੰ ਔਂਦੇ ਅਤੇ ਅਪਨੇ ਮਨ ਦੀਆਂ ਮੁਗਦਾ ਪੋਂਦੇ। ਜਮੀਨ ਦਾ ਮਾਲਕ ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਜੀ ਦੇ ਪਿਆਰ ਵਿਚ ਇਤਨਾ ਰੰਗਿਆ ਗਿਆ ਕਿ ਉਹ ਅਸਥਾਨ ਜਿਥੇ ਗੁਰੂ ਤੇਗ ਬਹਾਦਰ ਜੀ ਰੋਜ਼ ਬਿਰਾਜਦੇ ਸਨ ਉਸਨੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਚਰਨਾਂ ਵਿਚ ਦਾਨ ਕਰਦਿਤਾ। ਬਾਦ ਵਿਚ ਬਾਬਾ ਸੁਮੇਰ ਸਿੰਘ ਦੇ ਹੱਲੇ ਮੁਕੰਦ ਸਿੰਘ ਕੌਮ ਖਤਰੀ ਸਿਖ ਪੁਤਰ ਸ੍ਰੀ ਬੈਜਨਾਥ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ੧੯੨੯ ਈ: ਵਿਚ ਇਸ ਇਤਹਾਸਕ ਅਸਥਾਨ ਦੀ ਪਕੇ ਤੌਰ ਤੇ ਰਜਿਸਟਰੀ ਕਰਵਾਕੇ ਅਸਥਾਨ ਦੀ ਸੇਵਾ ਸੰਭਾਲ ਅਤੇ ਦੇਖ ਭਾਲ ਵਾਸਤੇ ਸਾਰੇ ਮਾਲਕਾਨਾ ਹਕ ਗੁਰਦਵਾਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀ ਵਾਰਾਣਸੀ ਨੂੰ ਦੇਕੇ ਰਜਿਸਟਰੀ ਉਸਦੇ ਹਵਾਲੇ ਕਰ ਦਿਤੀ। ਹੁਣ ਤਕ ਏਹ ਇਤਹਾਸਕ ਅਸਥਾਨ ਗੁਰਦਵਾਰਾ ਜਗਤਗੰਜ ਗੁਰਦਵਾਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀ ਦੀ ਦੇਖ-ਭਾਲ ਵਿਚ ਚਲ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਨਵੇਂ ਗੁਰਦਵਾਰਾ ਭਵਨ ਦੀ ਉਸਾਰੀ ਦਾ ਕੰਮ ਚਲ ਰਿਹਾ ਸੀ ਕੇ ੧੯੮੪ ਦੇ ਸਿਖ ਵਿਰੋਧੀ ਦੰਗੇ ਵਿਚ ਕੁਝ ਸਰਰਾਤੀ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਗੁਰਦਵਾਰਾ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚ ਹਨੁਮਾਨ ਦੀ ਮੂਰਤੀ ਰਖ ਦਿਤੀ ਜਿਸ ਦਾ ਮੁਕਦਮਾ ਚਲ ਰਿਹਾ ਹੈ।

ਸਾਧੋ ਗੋਬਿੰਦ ਕੇ ਗੁਨ ਗਾਵਉ ।
ਮਾਨਸ ਜਨਮੁ ਅਮੋਲਕ ਪਾਇਉ,
ਬਿਰਥਾ ਕਾਹਿ ਗਵਾਵਉ ॥੧॥ ਰਹਾਉ ॥
ਪਤਿਤ ਪੁਨੀਤ ਦੀਨ ਬੰਧੁ ਹਰਿ,
ਸਰਨਿ ਤਾਹਿ ਤੁਮ ਆਵਉ ॥
ਗਜ ਕੇ ਤ੍ਰਾਸੁ ਮਿਟਿਓ ਜਿਹ ਸਿਮਰਤ,
ਤੁਮ ਕਾਹੇ ਬਿਸਰਾਵਉ ॥
ਤਜਿ ਅਭਿਮਾਨੁ ਮੋਹ ਮਾਇਆ ਫੁਨਿ,
ਭਜਨ ਰਾਮ ਚਿਤੁ ਲਾਵਉ ॥
ਨਾਨਕ ਕਹਤੁ ਮੁਕਤਿ ਪੰਥੁ ਇਹੁ,
ਗੁਰਮੁਖਿ ਹੋਇ ਤੁਮ ਪਾਵਉ ॥

ਵਾਰਾਣਸੀ ਦੀਆਂ
ਕੁਝ ਇਤਿਹਾਸਿਕ ਯਾਦਾਂ
ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਨੀਚੀ ਬਾਗ

ਵਾਰਾਣਸੀ ਦੀਆਂ ਇਤਿਹਾਸਿਕ ਯਾਦਾਂ ਦਾ
ਇਹ ਟ੍ਰੈਕਟ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਬੰਧਕ ਕਮੇਟੀ ਨੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਕ ਕੀਤਾ
ਮੁਦਰਕ : ਕ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਪ੍ਰਿੰਟਸ, ਗੁਰੂਬਾਗ, ਵਾਰਾਣਸੀ